

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
Visokošolskega programa**

**ČRPANJE SREDSTEV EVROPSKE UNIJE V
SLOVENIJI: PRIMER PROJEKTA R.A.V.E.
SPACE**

Metka Lomovšek

Ljubljana, maj 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
Visokošolskega programa

**ČRPANJE SREDSTEV EVROPSKE UNIJE V SLOVENIJI: PRIMER
PROJEKTA R.A.V.E. SPACE**

Kandidatka: Metka Lomovšek
Številka indeksa: 04028182

Mentor: dr. Aleksander Aristovnik

Ljubljana, maj 2009

POVZETEK

Kohezijska politika EU zajema in povezuje široko področje aktivnosti na evropski ravni za pospeševanje gospodarskega in socialnega razvoja manj razvitih držav članic. Eno izmed področij je tudi okolje, na katerega se nanaša mednarodni projekt R.A.V.E. Space. Diplomsko delo prikazuje evropska sredstva v Evropi in v Sloveniji, ki so finančni instrument izvajanja evropske kohezijske politike. V delu obravnavam tudi načela, cilje in zgodovino kohezijske politike in njeno uspešnost v EU v preteklih dvajsetih letih ter uspešnost v Sloveniji v programskem obdobju 2004—2006. Kot primer črpanja evropskih sredstev v Sloveniji podrobneje opišem projekt R.A.V.E. Space, s katerim se nagovarja odgovorne, da se dobro utečenemu izobraževanju o varstvu okolja doda tudi izobraževanje o vrednotah prostora, ki se odražajo v procesih načrtovanja, urejanja in vzdrževanja, za odgovornejše ravnanje s prostorom.

KLJUČNE BESEDE: kohezijska politika, gospodarski in socialni razvoj, okolje, mednarodni projekt, evropska sredstva, finančni instrument, izobraževanje, varstvo okolja, vrednote prostora, načrtovanje, urejanje, vzdrževanje in odgovornejše ravnanje.

SUMMARY

Cohesive politics of the European Union embraces and links together a wide area of the activities on the European level to promote economic and social development of the less developed members of the EU. One of the areas is also the environment on which the international project R.A.V.E. Space refers to. The diploma presents European resources in Europe and Slovenia that are the financial instrument of implementation of European cohesive policy. I also write about principles, goals and history of cohesive politics and its efficiency in the EU in past twenty years as well as its efficiency in Slovenia in former program period. As an example of using the resources of the EU I concentrated on the R.A.V.E. Space project that appeals to the authorities to place in to the education about environment care also the education about values of space that reflects in the processes of planning, managing and maintenance with the intention of achieving more responsible handling with the environment.

KEY WORDS: cohesive politics, economic and social development, environment, international project, European resources, financial instrument, education, environment care, values of space, planning, managing and maintenance and responsible handling.

KAZALO

POVZETEK	ii
SUMARRY	iii
1 UVOD	1
2 SREDSTVA EVROPSKE UNIJE IN KOHEZIJSKA POLITIKA	3
2.1 Kohezijska politika	6
2.1.1 Načela in cilji kohezijske politike.....	7
2.1.2 Zgodovina kohezijske politike.....	9
2.1.3 Upravljanje in vodenje.....	11
2.1.4 Uspešnost kohezijske politike v prvih 20. letih	12
2.2 Strukturni skladi in Kohezijski sklad.....	14
2.2.1 Evropski sklad za regionalni razvoj	14
2.2.2 Evropski socialni sklad	16
2.2.3 Kohezijski sklad.....	18
3 EVROPSKA SREDSTVA IN SLOVENIJA	20
3.1 Predpristopno obdobje.....	20
3.2 Programsko obdobje 2004—2006	21
3.3 Programsko obdobje 2007—2013	24
3.4 Dosedanje črpanje evropskih sredstev v Sloveniji	26
3.4.1 Programsko obdobje 2004—2006.....	26
3.4.2 Programsko obdobje 2007—2013.....	29
4 PROJEKT R.A.V.E. SPACE.....	30
4.1 Trajnostni razvoj, vrednote prostora in prostorsko načrtovanje.....	31
4.2 Ideja in partnerji projekta R.A.V.E. Space.....	32
4.3 Naloge vodilnega partnerja in ostalih partnerjev	34
4.4 Priprava, prijava in odobritev projekta.....	35
4.5 Finančni vidik projekta	36
4.5.1 Prvostopenjska finančna kontrola	37
4.5.2 Finančna revizija ESRR	38
4.5.3 Finančna izkušnja vodilnega partnerja projekta	38
4.6 Namen in cilj projekta	39
4.6.1 Mednarodna raziskava in analiza učnih programov v osnovnih in srednjih šolah	40
4.6.2 Strategija izobraževanja.....	42
4.6.3 Izobraževalni seminarji in Poletni tabor za učitelje.....	42
4.7 Vključevanje prostorskih vsebin v učne načrte	44
5 ZAKLJUČEK.....	45

LITERATURA	47
VIRI	48
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC	51
IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	52

1 UVOD

Da bi Evropska unija (EU) lahko učinkovito tekmovala na globalnem trgu, je vzpostavila več finančnih instrumentov oziroma sredstev namenjenih tako državam članicam EU, kot tudi državam kandidatkam, za izvajanje različnih evropskih politik (kmetijske, kohezijske, monetarne itd). Omenjeni instrumenti se med seboj vsebinsko razlikujejo, ravno tako so med njimi razlike glede na načine dostopanja do finančnih sredstev. Države članice jih lahko črpajo centralizirano ali decentralizirano, kar pomeni, da nekatera sredstva razpisuje Evropska komisija, nekatera pa vsaka posamezna država. Država članica sredstva, za katera je odgovorna, podeljuje v skladu z evropskimi uredbami in Nacionalnim strateškim referenčnim okvirom ter Operativnimi programi. Največ sredstev EU namenja za kohezijsko politiko, ki deluje po sistemu finančne solidarnosti, kar pomeni, da se prispevki posameznih držav v evropskem proračunu porazdelijo med manj razvite regije, ki zaradi različnih vzrokov (geografski, zgodovinski itd.) zaostajajo v razvoju. Kohezijska politika želi zmanjšati socialne in ekonomske razlike in ustvariti okolje za enakomeren in uravnotežen razvoj vseh držav članic. S približno enako razvitimi državami in regijami bi EU lahko dosegla dolgoročen cilj, postati najbolj konkurenčno in dinamično gospodarstvo na svetu. Strukturni skladi in z njimi povezane pobude skupnosti ter Kohezijski sklad so glavni finančni instrumenti kohezijske politike in dopolnjujejo nacionalne regionalne politike.

Tudi Slovenija si je z vstopom v EU pridobila pravico do črpanja evropskih sredstev. Pred tem je dobivala predpristopno pomoč iz programov PHARE, ISPA IN SAPARD, ki je bila namenjena predvsem usposabljanju odgovornih organov za upravljanje s strukturnimi skladi in Kohezijskim skladom. S skladi se je prvič srečala v obdobju 2004—2006, ki je bilo zanjo nekakšno obdobje učenja. Posamezniki ocenjujejo, da je bila Slovenija v tem prvem obdobju relativno uspešna in da si je nabrala izkušnje s postopki prijav in izbire projektov za čim učinkovitejše črpanje sredstev v finančni perspektivi 2007—2013. Sama priprava dokumentacije projekta, kot ga razpisi zahtevajo, je namreč zelo zahtevna in le najboljšim projektom se odobri sofinanciranje. Konec leta 2008 naj bi se iztekel čas namenjen črpanju iz strukturnih skladov za programsko obdobje 2000—2006 oziroma 2004—2006, vendar je bil zaradi finančne krize prestavljen na konec junija 2009, sredstva Kohezijskega sklada se lahko črpajo do konca leta 2010. V tem obdobju je nastalo kar nekaj uspešnih projektov, sofinanciranih z evropskimi sredstvi. Eden izmed njih je tudi mednarodni projekt R.A.V.E. Space, ki si prizadeva ozavestiti mlade za skrbnejše ravnanje s prostorom. Za predstavitev tega projekta sem se odločila, ker je to eden izmed uspešnejših zaključenih projektov, sofinanciran s sredstvi Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR). Gre za transnacionalni projekt izpeljan v okviru programa Interreg IIIB Cadses, pri katerem je pod vodstvom Ministrstva za okolje in prostor RS sodelovalo devet projektnih partnerjev iz Črne Gore, Grčije, Italije, Poljske in Slovenije. Projekt je vreden 1.743.000 EUR, od tega so jih iz ESRR dobili 1.171.000 EUR.

Namen diplomskega dela je predstaviti kohezijsko politiko in sredstva EU, ki so na voljo državam članicam in državam kandidatkam, vključno s konkretnimi primeri črpanja. Moj cilj je ugotoviti, kakšen je postopek pridobitve sredstev in komu vse so namenjena. Na podlagi projekta R.A.V.E. Space, želim izvedeti, kako poteka priprava in izvedba projekta ali se čas, ki je potreben za pripravo izplača in je vreden dobljenega denarja. V diplomskem delu želim predstaviti tudi, katera sredstva so bila namenjena Sloveniji in ali je bila v preteklih letih uspešna pri njihovem črpanju.

Pri izdelavi diplomskega dela sem uporabljala sledeče metode raziskovanja: študij knjižnih in elektronskih virov ter ustno zbiranje podatkov. Knjižne vire, kot so knjige, revije, razna poročila, dokumenti, priročniki in brošure, sem enakomerno uporabila skozi celotno diplomsko delo, prav tako elektronske vire. Ustno zbiranje podatkov pa je bilo namenjeno predvsem četrtemu poglavju, torej za projekt R.A.V.E. Space. Namreč, možnost sem imela govoriti z nekaterimi osebami, ki so ustvarjale ta projekt.

Vsebina diplomskega dela je razdeljena na pet poglavij. V uvodnem poglavju je predstavljena ključna problematika, namen in cilji dela. Drugo poglavje je namenjeno predstavitvi evropskih sredstev in kohezijske politike. V njem sem opisala centralizirana in podrobneje decentralizirana sredstva EU, vključno z evropskimi primeri črpanja sredstev ter načela in cilje kohezijske politike. Predstavila sem tudi zgodovino kohezijske politike in njeno uspešnost v preteklih dvajsetih letih. V tretjem poglavju sem predstavila, koliko in katera sredstva je dobila Slovenija v predpristopnem obdobju in koliko jih je bilo namenjenih v obdobju 2004—2006 ter kako uspešna je bila pri njihovem črpanju do konca leta 2008. Opisala sem tudi programske dokumente, ki so bili podlaga za črpanje Slovenije v letih 2004—2006 ter dokumente za tekoče obdobje 2007—2013. V četrtem, najpomembnejšem poglavju, sem predstavila uspešen mednarodni projekt R.A.V.E. Space sofinanciran s sredstvi ESRR. Razložila sem, kako se je razvila ideja za projekt, kdo so bili partnerji in kakšne so bile njihove naloge. Opisala sem fazo priprave projekta na razpis, izbiro projekta in potek povračil sredstev iz ESRR. Na koncu poglavja sem podala še rezultate projekta. V zaključku sem strnila ugotovitve iz dela, s poudarkom na projektu R.A.V.E. Space.

2 SREDSTVA EVROPSKE UNIJE IN KOHEZIJSKA POLITIKA

EU s svojimi politikami (kohezijska, kmetijska, monetarna, zunanja itd.) deluje na najrazličnejših področjih (regionalni razvoj, gospodarske in denarne zadeve, izobraževanje, kmetijstvo, okolje, promet itd.). Za njihovo izvajanje namenja veliko finančnih sredstev, kot so nepovratna sredstva strukturnih skladov in Kohezijskega sklada, sredstva pobud in programov, razne donacije in ugodni krediti za podjetja in posameznike. Sredstva se delijo na centralizirane in decentralizirane programe EU in so namenjena za izvajanje projektov, ki uresničujejo izzive in cilje zadane v politikah in strategijah EU.

Za *centralizirane programe EU* je značilno, da za njihovo upravljanje in dodeljevanje sredstev skrbijo ustrezni direktorati in službe na nivoju EU oziroma Evropska komisija (EK). Projekti se prijavljajo neposredno na EK v Bruselj. Dostop do njih imajo vse države članice EU. Število centraliziranih programov je precej veliko in predstavlja približno 22 % proračuna EU (Nova sredstva, boljši predpisi. Pregled novih finančnih predpisov in možnosti financiranja za obdobje 2007—2013. Vodnik za začetnike, 2008, str. 4) namenjenega področju raziskav, izobraževanja, zdravja, mladine itd. Med najbolj znanimi instrumenti v finančni perspektivi 2007—2013 so 7. Okvirni program za raziskave in razvoj, Program za konkurenčnost in inovacije, Vseživljenjsko učenje, Kultura 2007, MEDIA 2007, Mladi v akciji itd. *Decentralizirani programi EU*, znani tudi pod imenom strukturni skladi in Kohezijski sklad, so namenjeni sofinanciranju razvoja v posameznih evropskih regijah. Sredstva so v upravljanju vsake posamezne države članice in so v skladu z lastnimi razvojnimi prioritetami. Te so zapisane v tako imenovanih operativnih programih in so usklajene s politikami EU. Naloga in odgovornost vsake posamezne države članice je, da skrbi za objavo razpisov in dodeljevanje sredstev (Institut za projektni management in informacijsko tehnologijo, Črpanje EU sredstev, 2008). Za izvajanje zastavljenih ciljev skrbijo resorna ministrstva, ki preko svojih služb in agencij objavljajo ustrezne razpise za sofinanciranje projektov. Gre za razpolaganje s približno 76 % proračuna EU (Nova sredstva, boljši predpisi. Pregled novih finančnih predpisov in možnosti financiranja za obdobje 2007—2013. Vodnik za začetnike, 2008, str. 4). V letih 2000—2006 so dopolnili štirim strukturnim skladom in Kohezijskemu skladu predstavljale štiri pobude: Interreg (teritorialno sodelovanje), Equal (enake možnosti), Leader (razvoj podeželja na podlagi pobud lokalnih skupnosti) in Urban (razvoj mestnih okolij). Cilj pobud je bil skupno odzivanje na specifične težave na celotnem območju EU. Prvič v zgodovini širitev je EU zahtevala tudi predpristopno pomoč za deset srednje in vzhodnoevropskih držav (Bolgarija, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Romunija, Slovaška in Slovenija), ki je bila razdeljena na tri instrumente (V službi regij, 2004, str. 16):

- najstarejši med njimi, program PHARE, je bil ustanovljen leta 1989. Njegov namen je bil po eni strani okrepiti institucije, oblast in upravne organe za učinkovito izvajanje evropske zakonodaje in po drugi strani podpreti investicije na področjih, kjer so te najbolj potrebne (infrastruktura, podjetja, socialni ukrepi). PHARE-CBC (čezmejno sodelovanje) je dopolnjeval pobudo

INTERREG, tako da je spodbujal čezmejno sodelovanje na ozemlju držav kandidatk.

- Posebni pristopni program za kmetijstvo in razvoj podeželja (SAPARD), ustanovljen leta 1999, je podpiral pripravo držav kandidatk na skupno kmetijsko politiko EU. Vanj so bili vključeni tudi ukrepi za prilagoditev kmetijstva in razvoj podeželja, zaščita potrošnika, varovanje okolja in tehnična pomoč.
- Leta 1999 ustanovljeni Instrument strukturnih politik v predpristopnem obdobju (ISPA) je bil ustvarjen po vzoru Kohezijskega sklada in je bil namenjen sofinanciranju večjih projektov s področij varovanja okolja in prometne infrastrukture, spodbujanju izvajanja evropske okoljske zakonodaje in omogočanje tehnične pomoči.

Poleg financiranja ukrepov je bila predpristopna pomoč namenjena tudi pripravi državnih organov, odgovornih za upravljanje strukturnih skladov in Kohezijskega sklada. Po pristopu sta naloge programa PHARE prevzela ESRR in Evropski socialni sklad (ESS), medtem ko je Kohezijski sklad prevzel naloge instrumenta ISPA, usmerjevalnega dela Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada in SAPARD-a (V službi regij, 2004, str. 16). Januarja 2007 je Instrument za predpristopno pomoč (IPA) zamenjal prejšnje predpristopne instrumente. Njegov namen je pomagati državam kandidatkam (Hrvaška, Turčija in Makedonija) in morebitnim državam kandidatkam Zahodnega Balkana (Albanija, Bosna in Hercegovina, Črna gora in Srbija, vključno s Kosovom) pri pripravah na morebitni pristop (Kohezijska politika 2007—2013. Komentarji in uradna besedila, 2007, str. 136). IPA zajema pet področij (Evropska komisija, Instrument za predpristopno pomoč (IPA), 2008):

- pomoč pri prehodu in krepitvi institucij,
- čezmejno sodelovanje,
- regionalni razvoj (promet, okolje in gospodarski razvoj),
- človeški viri (krepitev človeškega kapitala in boj proti izključenosti) in
- razvoj podeželja.

Z novo finančno perspektivo 2007—2013 so bile zaradi poenostavitve pobude ukinjene oziroma prenesene pod okrilje treh novih ciljev. Tako se Interreg III nadaljuje v okviru cilja „evropsko teritorialno sodelovanje“. Programa Urban II in Equal sta vključena v cilj „konvergenca“ in cilj „regionalna konkurenčnost in zaposlovanje“. Program Leader + in Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (EKUJS) je zamenjal Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (EKSRP), Finančni instrument za usmerjanje ribištva (FIUR) je postal Evropski sklad za ribištvo (ESR). EKSRP in ESR imata zdaj lastne zakonodajne temelje in sta del skupne kmetijske politike (Kohezijska politika 2007—2013. Komentarji in uradna besedila, 2007, str. 11). S tremi novimi političnimi instrumenti oziroma pobudami Jaspers, Jeremie in Jessica se je izboljšalo sodelovanje med EK, Evropsko investicijsko banko (EIB), Evropsko banko za obnovo in razvoj (EBOR) ter Razvojno banko Sveta Evrope. Te pobude združujejo strokovnost v upravljanju velikih infrastrukturnih projektov, na področju partnerstev javno-zasebno in finančnem inženiringu med finančnimi

institucijami, državami članicami in regijami. Zagotavljajo, da naložbe ohranijo svoj vpliv in prispevajo k dolgoročnemu razvoju regij. Okrepile so zmogljivost ter preudarnost in učinkovitost uporabljanja sredstev držav članic (po Skupaj za regije, Regionalna politika EU 2007—2013, 2008, str. 22).

JASPERS (Skupna pomoč pri podpori projektom v evropskih regijah) vključuje sodelovanje med EK, EIB in EBOR, združuje strokovno znanje in pomaga državam članicam in regijam pri velikih projektih (Skupaj za regije. Regionalna politika EU 2007—2013, 2008, str. 22). Na ta način, brez stroškov za države članice, zagotovi celovito pomoč v vseh fazah projekta. Pomaga izboljšati kakovost in hitrost projektov posredovanih v odobritev EK. Gre za okoljske projekte (energetska učinkovitost in raba obnovljivih virov energije), ki stanejo vsaj 25 milijonov EUR ter za prometne in druge projekte (transportna in energetska infrastruktura) vredne več kot 50 milijonov EUR (po European Commission, Jaspers: A new technical assistance partnership, 2009).

JEREMIE (Skupni evropski viri za mikro in srednje velika podjetja), pobuda EK, EIB in Evropskega investicijskega sklada povečuje dostopnost financiranja za mala in srednja podjetja. JEREMIE omogoča državam članicam in regijam, da za storitve upravljanja finančnega inženiringa in finančne programe malih in srednjih podjetij najamejo zunanje izvajalce, kot je Evropski investicijski sklad. Sem sodijo storitve s področja lastniškega kapitala, tveganega kapitala, garancij, posojil in tehnične podpore, kar omogoča multiplikacijski učinek sredstev EU, in sicer z uporabo finančnega revolvinga namesto nepovratnih sredstev. Evropski investicijski sklad in organi nacionalnih in regionalnih oblasti so oblikovali posebne programe za potrebe malih in srednjih podjetij na vseh področjih (Skupaj za regije. Regionalna politika EU 2007—2013, 2008, str. 22). Pobuda je začela delovati leta 2008 (Nova sredstva, boljši predpisi. Pregled novih finančnih predpisov in možnosti financiranja za obdobje 2007—2013. Vodnik za začetnike, 2008, str. 5).

JESSICA (Skupni evropski program za podporo trajnostnemu razvoju v mestnih območjih), pobuda EK, EIB in Razvojne banke Sveta Evrope spodbuja trajnostne naložbe v urbane projekte in programe. Povezuje države članice, regije in mesta z evropskim finančnim in bančnim sektorjem s ciljem povečati naložbe v mesta. Organi za upravljanje programov strukturnih skladov lahko najamejo zunanje strokovne sodelavce, ki jim pomagajo pri dostopu do tujega kapitala za krepitev razvoja mest (Skupaj za regije. Regionalna politika EU 2007—2013, 2008, str. 23).

Pri dodeljevanju evropskih sredstev obstajajo pravila, ki so značilna za vse programe (Portal vlade RS, Programi in razpisi EU, 2008):

- sredstva EU so oblika dopolnilnega financiranja, kar pomeni, da EU ne financira projektov v njihovi celoti, ampak le njihov delež,
- sredstva EU omogočajo, da je določen projekt finančno na pozitivni ničli oziroma ne sme prinesiti dobička koristniku evropskih sredstev,
- sredstva EU niso nikoli podeljena za nazaj, to je za že zaključene projekte in

- nepovratna sredstva so za posamezen projekt lahko podeljena le enkrat.

2.1 KOHEZIJSKA POLITIKA

Decentralizirana sredstva EU omogočajo izvajanje evropske kohezijske politike, ki je ena temeljnih skupnih politik EU in je zasnovana kot razvojna politika. Njen namen je odpraviti velike ekonomske in socialne razlike med državami članicami, ki ovirajo trajnostni razvoj EU kot celote in onemogočajo, da bi EU postala najkonkurenčnejše gospodarstvo na svetu, kar so si države članice zadele s sprejetjem Lizbonske strategije¹ leta 2000 in z njeno prenovo v letu 2005. Razlogi za neenakost med regijami so različni. Lahko so posledica dolgoletnih omejenih možnosti zaradi zemljepisne oddaljenosti ali nedavnih socialnih in gospodarskih sprememb ali pa so kombinacija obojega. Vpliv teh neugodnih razmer se pogosto kaže v socialni prikrajšanosti, slabih šolah, višji stopnji brezposelnosti in nezadostni infrastrukturi. V nekaterih državah EU je zaostajanje delno posledica nekdanjih centralno-planskih gospodarstev (Europa, Regionalna politika. Odprava razlik med revnimi in bogatimi, 2008). Po Mraku (2004, str. 29) je strukturna oziroma kohezijska politika skupek razvojnih aktivnosti, programov in ukrepov države, lokalnih skupnosti in drugih nosilcev organiziranih interesov na regionalni ravni, koordiniranih in sofinanciranih s strani EU, namenjenih doseganju razvojnih ciljev ob upoštevanju skladnega regionalnega razvoja. Kohezijska politika EU zajema in povezuje široko področje aktivnosti na evropski ravni, od okolja, transporta, malih in srednjih podjetij do izobraževanja.

Kohezijska politika temelji na načelu solidarnosti, saj je usmerjena v pospeševanje razvoja tistih regij in držav, ki so gospodarsko in socialno v slabšem položaju od povprečja EU, kar pomeni da se dohodki prerazporejajo od bolj razvitih regij in držav k manj razvitim. Po načelu solidarnosti vsaka država članica prispeva v skupni proračun EU, iz katerega se potem namensko zagotavljajo sredstva za različne namene (Wostner, 2005, str. 30). Proračun EU se financira predvsem iz treh vrst lastnih sredstev. Največji delež (skoraj tri četrtine) teh sredstev temelji na plačilni sposobnosti držav članic, izmerjeni glede na njihovo nacionalno blaginjo, ki je izražena kot bruto nacionalni dohodek (BND) na prebivalca. Osnovno načelo pri izračunu prispevka vsake države članice je solidarnost in plačilna sposobnost. Vendar se opravijo prilagoditve, če se zdi, da je to za nekatere države članice prevelika obremenitev. Preostala sredstva so zagotovljena iz carin in kmetijskih prelevmanov² in določenega deleža sredstev, ki jih zberejo države članice od davka na dodano vrednost (DDV) (Naložba v našo skupno prihodnost. Proračun EU, 2007, str. 12—13).

V obdobju 2007—2013 je za kohezijsko politiko namenjenih 35,7 % sredstev skupnega proračuna EU, kar kaže o pomembnosti skladnega regionalnega razvoja

¹ Lizbonska strategija iz leta 2000 je z vsemi svojimi dopolnitvami tisti dokument, ki predstavlja usmeritev pri izvajanju gospodarskih in socialnih reform, katerega cilj je da bi EU do leta 2010 postala najbolj konkurenčno, dinamično ter na znanju temelječe gospodarstvo na svetu.

² Oblika uvozne dajatve na kmetijske proizvode.

(Evropska komisija, Zneski, ki so na voljo, 2008). Večina sredstev od skupaj 431 milijard EUR, ki so na voljo za konkurenčnost in kohezijo, je namenjenih za regionalni in socialni razvoj. ESRR se osredotoča na gospodarski razvoj, pri čemer se večina sredstev porabi za izboljšanje infrastrukture v regijah z najbolj neugodnimi gospodarskimi razmerami. Po drugi strani je ESS namenjen naložbam v ljudi. Zagotavlja sredstva za boljšo produktivnost, delovne pogoje in znanje, kjerkoli je to najbolj potrebno. Spodbuja tudi enake možnosti. Iz posebnega Kohezijskega sklada se sredstva namenjajo samo za najrevnejše regije, zlasti za projekte na področju prometa, energetike in okoljske infrastrukture (Naložba v našo skupno prihodnost. Proračun EU, 2007, str. 9). Za dodelitev sredstev se uporablja BND na prebivalca, ki ne sme presegati 75 % povprečja EU (velja za strukturne sklade) in 90 % povprečja EU (velja za Kohezijski sklad). Irski je konec 90-ih let s pomočjo strukturnih skladov uspelo napredovati iz manj razvite države v eno najbolj razvitih držav EU. Njen BND je ob priključitvi leta 1973 znašal 64 % povprečja EU, sedaj pa znaša 145 % in je eden najvišjih v EU (Europa, Regionalna politika. Odprava razlik med revnimi in bogatimi, 2008).

Ker se v praksi uporabljajo različna imena za kohezijsko politiko, čeprav ne pomenijo ravno isto, jih bom obrazložila. *Kohezijska* politika je v strogem pomenu besede skupek politik na ravni EU, ki stremijo h gospodarski, socialni in teritorialni konvergenci na ravni EU. *Strukturna* politika je politika upravljanja s ključnimi mehanizmi za doseganje cilja kohezije, to je s strukturnimi skladi. *Regionalna* politika je usmerjena na konvergenco zaostalih regij, kamor spadajo regije, ki dosegajo zgolj 75 % povprečnega BND na ravni EU (Bučar et al, 2007, str. 13). Glede na to, da izrazi kohezijska politika, strukturna politika in regionalna politika v kontekstu skupnih politik govorijo o isti politiki, bom v diplomskem delu uporabljala izraz kohezijska politika EU.

2.1.1 Načela in cilji kohezijske politike

Z reformo iz leta 1988 je bilo uvedenih veliko načel za kohezijsko politiko in njene instrumente, ki od takrat ostajajo navodila za uporabo te politike. Ta načela so (Info regio panorama, št. 26, 2008, str. 10):

- Načelo koncentracije – gre za osredotočanje na omejeno število ciljev s poudarkom na najmanj razvite regije in na področja, ki so ključna za rast.
- Načelo programiranja – načrtovanje večletnih programov na podlagi analiz, strateškega načrtovanja in vrednotenja.
- Načelo dodatnosti, ki zagotavlja, da države članice ne nadomestijo nacionalnih izdatkov z izdatki EU. V razvojnih programih je potrebno zagotoviti sofinanciranje iz državnih in lokalnih virov.
- Načelo partnerstva – pomeni tesno sodelovanje in delitev odgovornosti pri načrtovanju in izvajanju programov med Evropsko komisijo, vladami držav članic, regijami in lokalnimi skupnostmi ter civilno družbo.

Z leti so se nekatera stara načela razširila ali se uporabljajo drugače, pridružila so se jim še nova:

- Načelo subsidiarnosti – skladi posežejo na področjih, ki jih države članice in regije zaradi teže razvojnih razlik in omejenih finančnih sredstev ne zmorejo zadovoljivo rešiti same. Temu načelu sledi tudi organizacija upravljanja skladov, saj države članice in regije prevzemajo odgovornost za izvajanje (Slovenija v Evropski uniji. 160 vprašanj in odgovorov o članstvu Slovenije v EU, 2007, str. 106).
- Načelo učinkovitosti vrednotenja učinkov – pomeni nadziranje učinkovitosti in uspešnosti porabe sredstev in prispeva k izboljšanju načrtovanja prihodnjih programov in k poenostavitvi sistema delovanja skladov v bodoče. Države se vzpodbuja k čim učinkovitejši porabi sredstev iz evropskega proračuna, med drugim tudi z nagrajevanjem najuspešnejših projektov v EU (160 vprašanj in odgovorov o članstvu Slovenije v EU, 2007, str. 106—107).
- Načelo sorazmernosti – države članice morajo svoje obveznosti izvajati sorazmerno s celotnim zneskom izdatkov, dodeljenih operativnemu programu (Kohezijska politika 2007—2013. Komentarji in uradna besedila, 2007, str. 27).
- Načelo enakosti med moškimi in ženskami ter nediskriminacija – države članice morajo zagotoviti, da se na različnih stopnjah izvajanja skladov podpira enakost med moškimi in ženskami ter da skupaj z EK sprejmejo ustrezne ukrepe za preprečevanje vsakršne diskriminacije na osnovi spola, rase ali narodnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti (Kohezijska politika 2007—2013. Komentarji in uradna besedila, 2007, str. 54).

Namen kohezijske politike je porabiti sredstva EU čim bolj ciljno in smotrno, in da bi bil njihov vpliv na zmanjšanje razvojnih razlik na ravni celotne EU čim večji. Sredstva so zato usmerjena na osnovne cilje, ki se v vsaki finančni perspektivi malo spremenijo, regije so razdeljene v teritorialne statistične enote (tako imenovane NUTS³ regije).

Leta 1988 je bilo sprejetih pet prednostnih ciljev, ki so v obdobju 1994—1999 ostali večinoma nespremenjeni. Združila sta se 3. in 4. cilj ter bila dodana dva nova. Z reformo iz leta 1999 se je zmanjšalo število ciljev s šest na tri (po Inforegio panorama, št. 26, 2008, str. 10—23). Tudi v obdobju 2007—2013 so trije prednosti cilji, in sicer (po internet 9):

- *konvergenca* – pokriva regije, katerih BND na prebivalca je manjši od 75 % povprečja EU (81,5 % skupnih sredstev za spodbujanje rasti in ustvarjanje delovnih mest). Cilj konvergenca zajema 84 regij v 17 državah članicah in na podlagi postopnega opuščanja dodatnih 16 regij. Od tega je 199,3 milijarde

³ NUTS (nomenklatura statističnih teritorialnih enot): klasifikacijski sistem, ki ga uporablja EU za zbiranje statističnih podatkov na regionalni ravni. Vse regije v EU so razvrščene v tri ravni NUTS. Trenutno je 268 regij NUTS 2 v vseh državah EU-27. Raven 2 se uporablja za določanje območij, upravičenih do podpore iz strukturnih skladov.

EUR namenjenih konvergenčnim regijam, 13,9 milijarde EUR regijam v postopnem opuščanju in 69,6 milijarde EUR Kohezijskemu skladu, kar pomeni 15. državam članicam.

- *Regionalna konkurenčnost in zaposlovanje* – zajema vse druge regije EU, njen cilj je krepitev konkurenčnosti in privlačnosti ter stopnje zaposlenosti regij (skoraj 16 % skupnih sredstev). 168 regij v 19 državah članicah je upravičenih do pomoči znotraj tega cilja. 13 od teh regij, so tako imenovana območja postopnega uvajanja, ki so jim dodeljena posebna finančna sredstva na podlagi njihovega prejšnjega statusa kot regije iz cilja 1.
- *Evropsko teritorialno sodelovanje* – na podlagi pobude Interreg je podpora na voljo čezmejnemu, nadnacionalnemu in medregionalnemu sodelovanju (2,5 % skupnih sredstev). Znotraj cilja so vse regije in državljani EU vključeni v vsaj eno od sedanjih 13 območij nadnacionalnega sodelovanja. Kot del cilja je EK uvedla pobudo „Regije za gospodarsko spremembo“, da bi spodbujala omrežja odličnosti za trajnostni razvoj regij in mest.

2.1.2 Zgodovina kohezijske politike

Za ustanovitev EU pred dobrimi petdesetimi leti ekonomska in socialna kohezija ni bila glavni povod za povezovanje držav, ampak ideja o oblikovanju skupnega industrijskega trga (Wostner, 2005, str. 29). Uradno se je torej povezovanje začelo z ustanovitvijo Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ). Na evropski ravni se je pojem regionalne politike pojavil z ustanovitvijo Evropske gospodarske skupnosti (EGS) in Evropske skupnosti za jedrsko energijo (EUROTOM), ki sta bili ustanovljeni z Rimsko pogodbo leta 1957 (Mrak et al, 2004, str. 3). Sledila je ustanovitev Evropskega socialnega sklada (ESS) leta 1958 in ustanovitev Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada (EKUJS) leta 1962 (Evropska komisija, Zgodovina, 2008). Ta dva sklada sta prva začela izvajati različne ukrepe kohezijske politike, katerih cilj je bilo zmanjševanje razlik v razvitosti in življenjskem standardu v posameznih državah članicah. Na podlagi zavesti o izjemnem pomenu regionalne politike je bil leta 1975 ustanovljen Evropski regionalni sklad (ESRR), ki naj bi porazdelil del evropskega proračuna med najrevnejše regije skupnosti. Regionalna politika je še močnejše zaživela v času sprejemanja Enotne evropske listine, ki je postavila temelje kohezijske politike, kot jo poznamo še danes in katere namen je bil lažje premostiti težave enotnega trga predvsem v južnih in manj razvitih državah (Evropska komisija, Zgodovina, 2008). S to mejno reformo so bila uvedena ključna načela, kot so osredotočanje na najrevnejše in najbolj zaostale regije, večletno načrtovanje programov, strateško usmerjanje naložb ter vključevanje regionalnih in lokalnih partnerjev. Da bi se cilji kohezijske politike lahko uresničili, je Evropski svet v Bruslju leta 1988 oznanil začetek delovanja solidarnostnih skladov (danes jih imenujemo strukturni skladi) in jim namenil 64 milijard ECU⁴, kar je pomenilo

⁴ »Virtualna denarna enota«, ki je služila kot fiksna monetarna točka, v primerjavi s katero so posamezne članice EU določale vrednost svojih valut. 1. januarja 1999 je Euro uradno zamenjal ECU, in sicer v razmerju 1 EUR = 1 ECU.

podvojitve letnih sredstev v obdobju 1989—1993 oziroma povečanje s 16 % proračuna na skoraj 31 % proračuna. Tudi ostali Evropski sveti iz leta 1992, 1999 in 2005 so z dodelitvijo večjega deleža evropskega proračuna kohezijski politiki potrdili njen pomen (po Inforegio panorama, št. 26, 2008, str. 8—9).

Tako usmerjena kohezijska politika je sicer delno uspela doseči zastavljene cilje, vendar so se kmalu pokazale potrebe po novih spremembah. Maastrichtska pogodba, ki je začela veljati leta 1993, je določila kohezijo kot eno od prednostnih nalog unije, poleg gospodarske in denarne unije ter enotnega trga. Na podlagi tega je bil ustanovljen Kohezijski sklad (KS) za podporo projektom na področju okolja in prometa v najbolj zaostalih državah članicah in poseben finančni instrument za usmerjanje ribištva (FIUR) ter Odbor regij (Evropska komisija, Zgodovina, 2008). Z novimi predpisi so bila potrjena ključna načela politike: subsidiarnost, osredotočanje, načrtovanje, dodatnost in partnerstvo ter poenostavitev izvedbenih pravil, pet ciljev je ostalo večinoma nespremenjenih. Po pristopu Avstrije, Finske in Švedske 1. januarja 1995 je bil določen še šesti cilj, ki je podpiral zelo redko naseljene regije Finske in Švedske. Nekatero določbo so bile okrepljene, kot so vključevanje drugih institucij EU, zlasti Evropskega parlamenta ter pravila o partnerstvu, vrednotenju in obveščanju javnosti. Evropski svet je za obdobje 1994—1999 namenil 168 milijard ECU za strukturne sklade in Kohezijski sklad, kar je pomenilo tretjino proračuna EU. Amsterdamska pogodba iz leta 1997 je del pogodbenih določil namenila problematiki zaposlovanja, kar je poudarilo potrebo držav članic po skupnem delovanju v boju proti brezposelnosti. Premik k poenostavitvi oblikovanja in postopkov kohezijske politike ter sočasne priprave na največjo širitev doslej so bile glavne teme obdobja 2000—2006, zapisane v Agendi 2000, ki je vključevala tudi reformo skupne kmetijske politike, instrumente predpristopne pomoči in nov finančni okvir. Še naprej je ostalo glavno vodilo osredotočenje na pomoč regijam z razvojnimi zaostanki, programu PHARE sta se pridružila še dva predpristopna instrumenta ISPA in posebni pristopni program za kmetijstvo in razvoj podeželja SAPARD, ki sta bila namenjena krepitvi razvoja držav kandidatki v srednji in vzhodni Evropi (tudi Sloveniji). S to zgodovinsko širitvijo se je število prebivalcev EU povečalo za 20 %, BND Unije pa le za 5 %. Širitev je prinesla velike razlike v dohodku in zaposlitvi, saj je bil povprečni BND na prebivalca v teh novih državah članicah manj kot polovica povprečja EU, zaposlenih pa le 56 % njihovih prebivalcev v primerjavi s 64 % v EU-15. Proračun za kohezijsko politiko za obdobje 2000—2006 je za 15 držav članic skupno znašal 213 milijard EUR. Novim državam članicam je bilo za obdobje 2004—2006 dodeljenih dodatnih 22 milijard EUR. Evropski svet je v Lizboni marca 2000 sprejel Lizbonsko strategijo, ki s svojo osredotočenostjo na rast, zaposlovanje in inovacije vedno bolj postajala vodilni motiv številnih politik EU in je gonilo sprememb kohezijske politike. Na podlagi te strategije naj bi EU do leta 2010 postala najbolj konkurenčno, dinamično in na znanju temelječe gospodarstvo na svetu. Junija 2001 so strategijo dopolnili še s trajnostnim razvojem (po Inforegio panorama, št. 26, 2008, str. 14—18).

Glavne spremembe kohezijske politike EU v obdobju 2007—2013 so največja koncentracija sredstev do zdaj v najrevnejših državah članicah in regijah, vključitev

vseh regij in sprememba prednostnih nalog za spodbujanje rasti, delovnih mest in inovacij. V EU-27 vsak tretji državljani EU živi v eni od najrevnejših regij, ki prejemajo pomoč na podlagi cilja „konvergenca“. Z zadnjimi širitvami so se precej povečale ekonomske in socialne razlike. Z vidika dohodka na prebivalca je Luksemburg zdaj sedemkrat bogatejši od Romunije. Evropski svet je decembra 2005 sprejel proračun za obdobje 2007—2013 in dodelil 347 milijard EUR strukturnim skladom in Kohezijskemu skladu (po Skupaj za regije. Regionalna politika 2007—2013, 2008, str. 4).

Kohezijska politika se je sčasoma prilagodila, vendar je še vedno usmerjena k istemu cilju – delovanju za uravnotežen in trajnostni razvoj regij ter spodbujanje gospodarskega povezovanja po vsej EU. Z njo je bil dosežen preboj na nekaterih ključnih področjih (zmanjšanje brezposelnosti, ugodna gospodarska rast itd.). Kljub vsem spremembam in pogodbam iz Maastrichta, Amsterdama in Nice, ki so znova potrdile pomen te politike in z osnutkom Lizbonske pogodbe, ki je njeno področje uporabe še razširila z novim ozemeljskim vidikom, ostaja leto 1988 ključno leto prvih dvajsetih let izvajanja kohezijske politike EU.

2.1.3 Upravljanje in vodenje

Čeprav strukturni skladi spadajo v proračun EU, si odgovornost za njihovo porabo delijo EK in države članice. EK sodeluje pri spremljanju programov, odobri in izplačuje potrjene izdatke ter preverja sisteme nadzora. Države in njihove regije upravljajo programe, zagotavljajo njihovo izvajanje in izbirajo projekte, jih nadzirajo in ocenjujejo. Za vsak operativni program, država članica določi (Evropska komisija, Upravljanje sredstev, 2008):

- upravljavski organ, ki upravlja operativni program,
- organ za potrjevanje, ki potrjuje izdatke in zahteve za plačilo, preden se pošljejo EK in
- revizijski organ, določen za vsak operativni program in pristojen za preverjanje dobrega delovanja sistema upravljanja in nadzora.

EK za vsako finančno obdobje predlaga nove uredbe, ki jih sprejmeta Svet in Parlament, za upravljanje strukturnih skladov in Kohezijskega sklada, s katerimi se zagotavlja učinkovitost, usklajevanje in izvajanje skladov. Upravljanje strukturnih skladov med letoma 1989—1993 je tako urejalo pet uredb Sveta, s katerimi se je zagotavljalo izvajanje vsakega od treh skladov. V uredbi o usklajevanju so bili določeni cilji in načela, naloge skladov, različne oblike pomoči, med drugim tudi najpomembnejši operativni programi in obveznosti držav članic. V uredbi o izvajanju so bili opredeljeni obseg načrtov in okvirov podpore EU ter glavni projekti, za katere se je zahtevalo odločbe EK, določeni so bili tudi sistem obveznosti, plačila za posege in finančni nadzor. V skupnih pravilih so bili določeni dogovori za spremljanje, vrednotenje, poročanje in obveščanje javnosti. Med letoma 1994—1999 so bila določena pravila za urejanje strukturnih skladov in Kohezijskega sklada v nizu sedmih uredb Sveta. Z uredbo o usklajevanju se ni veliko spremenil prejšnji tristopenjski

sistem, uveden leta 1989, ki je vključeval nacionalne načrte, okvire podpore EU in operativne programe. Vendar so bili v njej zahtevani podrobnejši nacionalni načrti, zlasti v zvezi z okoljskimi vprašanji. Prav tako je bila v njej uvedena novost, enotni programski dokument (EPD). Nazadnje, s podpisom Amsterdamske pogodbe oktobra 1997, je bilo določeno načelo evropske strategije zaposlovanja, s katerim se je vzpostavilo tesnejše usklajevanje med nacionalnimi politikami zaposlovanja. Glavna sprememba obdobja 2000—2006 je bila nova „splošna“ uredba, ki jo je sprejel Svet. Nadomestila je uredbo o usklajevanju in dele izvedbene uredbe. Poleg tega je bilo sprejetih pet novih uredb v zvezi z ESRR, ESS, EKUJS, FIUR in KS. Nazadnje je Svet sprejel uredbe v zvezi z instrumentom predpristopnih strukturnih politik (ISPA) in posebnim pristopnim programom za kmetijstvo in razvoj podeželja (SAPARD). V obdobju 2000—2006 se je med EK in državami članicami okrepilo sodelovanje pri zagotavljanju finančnega nadzora in discipline. Razjasnjene so bile odgovornosti nacionalnih organov za upravljanje in plačilnih organov, upravljanje programa se je poenostavilo in pospešilo z uporabo finančne discipline ter pravila „n + 2“. Poleg tega se je s sistemom predhodnega, vmesnega in naknadnega vrednotenja uvedlo večje sodelovanje držav članic in regij pri spremljanju in ocenjevanju programa (po Inforegio panorama, 2008, št. 26, str. 12—21).

Za obdobje 2007—2013 sta Svet in Parlament julija 2006 sprejela pet uredb, in sicer eno s splošnimi določbami, tri o ESRR, ESS in KS ter eno o Evropskem združenju za teritorialno sodelovanje (EZTS). Decembra 2006 je te uredbe dopolnila ena sama izvedbena uredba, ki je nadomestila veljavnih pet z določbami o informacijah in obveščanju javnosti, sistemih upravljanja in nadzora, nepravilnostih, finančnih popravkih in upravičenosti. Glavna poenostavitev v sedanjem obdobju zadeva uvedbo dveh korakov načrtovanja programov namesto treh ter pravilo za poenostavitev finančnega upravljanja skladov – en program je en sklad, z eno izjemo za ESRR in KS, ki skupaj zagotavljata sredstva za programe na področju infrastruktur in okolja. Na podlagi „smernic EU o koheziji“ poteka načrtovanje na nacionalni ravni preko Nacionalnih strateških referenčnih okvirov, medtem ko so za izvajanje odgovorni operativni programi. V uredbah in smernicah se zahteva, da mora nova generacija programov delež sredstev nameniti ključnim naložbam v raziskave in razvoj, infrastrukturo evropskega pomena, industrijsko konkurenčnost, obnovljive vire energije, energetska učinkovitost, ekološke inovacije in človeške vire (po Inforegio panorama, 2008, št. 26, str. 22—25).

2.1.4 Uspešnost kohezijske politike v prvih 20. letih

Kohezijska politika zagotavlja in ohranja usklajenost z drugimi politikami EU, naj bo to na področju državnih pomoči, okolja, prometa, podpore inovacijam ali informacijske družbe. Nenazadnje zaradi nje ljudje sodelujejo v številnih čezmejnih in nadnacionalnih programih (po Hübner, Inforegio panorama, 2008, št. 26, str. 4). EU je z njeno pomočjo od leta 1988 dejansko dosegla izrazito gospodarsko in socialno zблиževanje. Na nacionalni ravni so Grčija, Španija, Irska in Portugalska, ki so bile v zadnjih letih največje upravičenke do pomoči kohezijske politike, dosegle precejšnjo

rast. Grčija se je med letoma 1995 in 2005 približala drugim državam EU-27 in v primerjavi s prejšnjimi 74 % dosegla 88 % povprečnega BND na prebivalca v EU. Do tega leta je tudi Španija od 91 % prešla na 102 %, Irska pa od 102 % na 145 % povprečja EU. Podobne rezultate lahko pričakujemo tudi v novih državah članicah, v katerih se je kohezijska politika šele začela izvajati in naj bi povzročila visoke stopnje rasti. Na ravni regij sorazmerno visoka gospodarska rast tistih z nizkim BND na prebivalca pomeni, da se regije EU zblížujejo. Med letoma 1995 in 2004 se je število regij z BND na prebivalca, nižjim od 75 % povprečja EU, z 78 znižalo na 70, število regij z BND na prebivalca, nižjim od 50 % povprečja EU, pa z 39 na 32 (po Četrto poročilo o gospodarski in socialni koheziji, 2007, str. 4–5). Razlike v dohodkih so še velike, tako da bo preteklo še veliko let, preden se bodo razlike med državami te skupine in državami EU-15 znatno zmanjšale. Nekatere nove države članice so že dosegle raven najbolj bogatih držav EU-15.

Kohezijska politika izboljšuje konkurenčni položaj regionalnih gospodarstev z zagotavljanjem javnih dobrin, ki jih trg ne more zagotoviti in z ustvarjanjem delovnih mest (v preteklih obdobjih jih je bilo skupaj ustvarjenih približno tri milijone). Primeri tega so velika prometna in energetska omrežja, vlaganje v izobraževanje, raziskave in razvoj ter evropska okoljska politika (Hübner, Inforegio panorama, 2008, št. 26 str. 3). V Španiji so sofinancirali večino od sedanjih 64 tehnoloških parkov, zgrajenih ali obnovljenih je bilo 4.104 km avtocest in približno 31.844 km drugih cest. Naložbe v železniško infrastrukturo in cestni sistem na leto prihranijo 1,2 milijona ur, ki jih ljudje porabijo za pot. V Grčiji so se s stalnimi naložbami v atensko podzemno železnico zmanjšali prometni zastoji in onesnaževanje. Financiranih je bilo osem novih postaj, vključno s štirimi prehodnimi postajami in 17 vlakov (po Inforegio panorama, 2008, št. 26, str. 13–21).

Tudi za obdobje 2007–2013 študije napovedujejo, da bodo vlaganja v okviru programov prispevala k povečanju BND v večini novih držav članic, ustvarjenih naj bi bilo do dva milijona dodatnih delovnih mest, še posebej na področju raziskav in inovacij (okoli 40.000) (Četrto poročilo o gospodarski in socialni koheziji, 2007, str. 3). Na področju prometa bodo naložbe kohezijske politike EU podprle 25.000 km novih ali prenovljenih cest in 7.700 km železnic. Veliko držav članic in regij obravnava podnebne spremembe in razvoj gospodarstva z nižjimi emisijami ogljika kot prednostno nalogo svojih programov. Luksemburg namerava na primer zmanjšati emisije CO₂ za 10 %, Slovaška načrtuje zmanjšanje energijske intenzivnosti proizvodnje za več kot 20 % (Inforegio panorama, 2008, št. 26, str. 25). Pomembno je omeniti, da so se v sedanjem obdobju temeljito spremenile prednostne naloge kohezijske politike na področju vlaganja. Četrtna sredstev se zdaj namenja za raziskave in inovacije, približno 30 % za okoljsko infrastrukturo in ukrepe za boj proti podnebnim spremembam (Hübner, Inforegio panorama, 2008, št. 26, str. 4). Raziskovalni program je najobsežnejši od številnih programov EU, katerih namen je zlasti izboljšati evropsko konkurenčnost. Raziskave in inovacije imajo še poseben pomen pri zagotavljanju delovnih mest in rasti, hkrati pa zagotavljajo tudi, da je gospodarski razvoj okoljsko trajen, kar se je potrdilo s povečanjem proračuna za raziskave v obdobju 2007–2013, in sicer se je proračun v primerjavi z za to

namenjenimi sredstvi v obdobju 2000—2006 povečal za 75 % (Naložba v našo skupno prihodnost. Proračun EU, 2007, str. 15).

2.2 STRUKTURNI SKLADI IN KOHEZIJSKI SKLAD

Strukturni skladi so finančni instrument strukturne oziroma kohezijske politike EU. Podpirajo razvoj tistih evropskih regij, ki zaradi različnih vzrokov zaostajajo v razvoju. Njihov cilj je zmanjšati gospodarske in socialne razlike ter ustvariti okolje za enakomeren in uravnotežen razvoj vseh držav in regij EU. Z novo finančno perspektivo 2007—2013 se je izvedla reforma kohezijske politike EU, ki je preoblikovala strukturne sklade ter način delitve sredstev iz njih (Portal vlade RS, Kateri so strukturni skladi Evropske unije?, 2008). Višina sredstev za kohezijsko politiko, ki se razdeli med države oziroma regije se določi na začetku posamezne finančne perspektive. Države članice za črpanje kohezijskih sredstev pripravijo programske dokumente, v katerih opredelijo, za katere namene bodo porabile sredstva in koliko. V omenjenem obdobju so iz naslova kohezijske politike državam članicam na voljo sredstva naslednjih skladov, ki sledijo trem ciljem kohezijske politike (konvergenca, regionalna konkurenčnost in zaposlovanje ter evropsko teritorialno sodelovanje):

- Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR),
- Evropski socialni sklad (ESS) in
- Kohezijski sklad (KS).

Poleg zgoraj navedenih skladov obstajata še Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (EKSRP) in Evropski sklad za ribištvo (ESR), ki v tej finančni perspektivi ne sodita več v okvir kohezijske politike, temveč sta del skupne kmetijske in skupne ribiške politike EU (Portal vlade RS, Kateri so strukturni skladi Evropske unije?, 2008).

2.2.1 Evropski sklad za regionalni razvoj

ESRR ustanovljen leta 1975 je namenjen krepitvi ekonomske in socialne kohezije ter pomoči pri odpravljanju največjih razvojnih neravnovesij v regijah EU. ESRR tako prispeva k zmanjševanju vrzeli med stopnjami razvitosti različnih regij. Gre za regije z najbolj omejenimi možnostmi, vključno s podeželskimi in mestnimi območji, nazadujoče industrijske regije, območja z geografskimi in naravnimi ovirami, kot so otoki, gorska območja, redko poseljena območja in mejne regije. Pri tem ESRR izvaja prednostne naloge EU, zlasti potrebo po krepitvi konkurenčnosti in inovativnosti, ustvarjanju in ohranjanju trajnih delovnih mest ter zagotavljanju trajnostnega razvoja (Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko, Evropski sklad za regionalni razvoj, 2008). ESRR zagotavlja sredstva za tri nove cilje regionalne politike (konvergenca, regionalna konkurenčnost in zaposlovanje ter evropsko ozemeljsko sodelovanje) in za (Evropska komisija, Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR), 2008):

- neposredno pomoč za naložbe v podjetja (zlasti MSP) zaradi ustvarjanja trajnih delovnih mest,

- infrastrukturo na področju raziskav in inovacij, telekomunikacij, okolja, energije in prometa,
- finančno pomoč za podporo regionalnemu in lokalnemu razvoju ter boljše sodelovanje med mesti in regijami in
- tehnično pomoč.

Sredstva ESRR se v zgornjem okviru lahko koristijo na področjih raziskav, tehnološkega razvoja, inovacij, podjetništva, informacijske družbe, okolja, preprečevanja tveganj, turizma z naravno in kulturno dediščino, kulture, transportne infrastrukture, energije, izobraževanja ter zdravja. Posebni vidiki, ki jih omenja uredba, so še urbani razvoj, razvoj podeželja ter razvoj območij, odvisnih od ribištva (Evropska komisija, Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR), 2008).

Kot primer črpanja sredstev iz ESRR sem izbrala projekt *Energetska akademija Samso na Danskem: vsi obnovljivi viri energije pod eno streho*. Turisti, ki pridejo na danski otok Samso, si v bližini пристanišča Ballen lahko ogledajo Energetsko akademijo Samso. Akademija je središče strokovnega znanja, ki si ga je otok pridobil v okviru projektov, izpeljanih na področju obnovljivih virov energij: vetrne turbine, sistemi daljinskega ogrevanja na slamo in seme oljne ogrščice ter sončni toplotni zbiralniki. Akademija Samso ponuja raziskovalcem iz Danske in iz tujine priložnost, da na enem mestu preučujejo različne vrste obnovljivih virov energije. Akademija deluje tudi kot konferenčni center, kjer raziskovalci, podjetniki in politiki lahko razpravljajo o lokalnem razvoju na osnovi obnovljivih virov energije, o prihranku energije, o novih energetskih tehnologijah, o novih organizacijskih strukturah in modelih lastništva. Načrtovane dejavnosti vključujejo tudi pospeševanje in vzpodbujanje z energetiko povezanega turizma in organizacijo delavnic in seminarjev na to temo. Akademija je tako stičišče organizacij s področja energetike na otoku Samso. V arhitekturni zasnovi Akademije je viden vpliv tradicionalnih stavb otoka Samso, kot so hiše Vikingov. Pri gradnji so bila spoštovana tudi naslednja načela: minimalen poseg v favno in floro izsušenega močvirnega področja, na katerem stavba stoji, uporaba naravnih in za reciklažo primernih gradbenih materialov, udobna notranjost in ozračje brez strupenih izpustov, dovajanje svežega zraka, ki ga zagotavlja sistem naravnega prezračevanja v pisarnah odprtega tipa (oceanske pisarne) in v prostornih ter odprtih sobah, manjša poraba vode zaradi naprav za prestrezanje vode (za splakovanje in namakanje se uporablja deževnica), prihranek toplote zaradi izpopolnjene izolacije stavbe in zaradi sistema ogrevanja na sončno energijo, ki je povezan s sistemom daljinskega ogrevanja, ki deluje na slamo ter odlična izoliranost napeljave, saj so cevi dvojne. Stopnja izgube toplote je tako najmanjša, kar so jih kdajkoli zabeležili na Danskem. Sončni toplotni zbiralniki, ki Akademijo oskrbujejo s toplo vodo, so tudi razstavni predmet: obiskovalcem pokažejo, kako deluje tak sistem ogrevanja. Preskrbo z elektriko zagotavlja približno 100 m² fotonapetostnih sončnih zbiralnikov na strehi in lokalne vetrne turbine. Vse električne naprave in svetila v stavbi so majhni porabniki energije. Okna so zasnovana tako, da omogočajo kar najboljše svetlobne pogoje. Energetska akademija je lokalni projekt, ki so ga sofinancirali občina Samso, Real Dania (zasebne naložbe) in ESRR. Celotni stroški projekta, vključno s stroški notranje opreme in napeljav, so znašali 2.000.000 EUR. ESRR je

prispeval 25.000 EUR za študijo izvedljivosti in 400.000 EUR za izgradnjo. K uspehu projekta je v veliki meri prispevalo dejstvo, da je Samsø dokazal, da so obnovljivi viri energije dobičkonosna priložnost za majhne skupnosti. Dobiček, ki se ustvarja s prihrankom energije in s proizvodnjo čiste energije, vlagajo nazaj v Akademijo (Inforegio panorama, 2006, št. 20, str. 20).

2.2.2 Evropski socialni sklad

ESS je najstarejši med strukturnimi skladi, saj je bil ustanovljen z Rimsko pogodbo leta 1957 in že več kot 50 let vlaga v ljudi. Ustanovljen je bil z namenom zmanjševanja razlik v bogastvu in življenjskih standardih v državah članicah EU in regij ter spodbujanja gospodarske in socialne kohezije. Poslanstvo ESS je investirati v človeški kapital, ustvarjanje delovnih mest, spodbujanje zaposlenosti in zaposljivosti ter krepitev inovativnosti. Državam članicam pomaga, da evropsko delovno silo in države bolje pripravijo za nove, globalne izzive. Pri tem posebno pozornost namenja invalidnim osebam, migrantom, manjšinam in drugim marginalnim skupinam, ki se težje vključujejo na trg dela (Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko, Evropski socialni sklad, 2008). Skratka (Evropska komisija, Kaj je ESS?, 2008):

- financira vse države članice in regije, še posebej tiste, kjer gospodarstvo še ni tako razvito in
- je glavni element Strategije EU za rast in delovna mesta, ki je usmerjena k izboljševanju življenja državljanov EU tako, da jim nudi boljše znanje in možnosti za zaposlitev.

Glavni namen ESS ostaja spodbujanje zaposlovanja v EU. Trenutno se več kot 200 milijonov delavcev v Evropi sooča z novimi izzivi – zahtevami po novih znanjih in spretnostih, povečano uporabo informacijske tehnologije v delovnih procesih, globalizacijo, s težavami mladih pri iskanju prve zaposlitve, staranjem evropskega prebivalstva, svetovno gospodarsko krizo itd. Več kot 10 odstotkov celotnega proračuna EU je skozi ESS namenjeno investicijam v najpomembnejši kapital EU – ljudi (Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko, Evropski socialni sklad, 2008). V programskem obdobju 2007–2013 bo iz omenjenega sklada državam članicam EU in regijam za doseganje omenjenih ciljev razdeljeno približno 75 milijard evrov (Evropska komisija, Kaj je ESS?, 2008). Stopnja sofinanciranja je odvisna od številnih socialno – ekonomskih dejavnikov in se giblje med 50 % in 85 % celotnih stroškov projekta (Evropska komisija, Kako sodelovati v akcijah ESS, 2008).

Za ESS sem izbrala dva projekta, in sicer švedski projekt *Know How* in španski projekt *Acceder*. Projekta imata namreč podobno temo – enakost. Pri prvem gre predvsem za enakost med moškimi in ženskami, pri drugem pa za enakost oziroma boj proti diskriminaciji španskih etničnih manjšin (Romov).

Projekt *Know How - enakost spolov, donosnost in zdravje*, v vrednosti 1,2 milijona EUR (polovico je prispevala EU), je potekal v obdobju med 2000 in 2006. Cilj projekta je bil v delovnih okoljih vzpostaviti večšine, motivacijo in metode za učinkovitejši

pristop k vprašanju enakosti spolov, ki pozitivno vpliva na konkurenčnost podjetij. Anketa, ki je leta 1999 zajela skoraj 14.000 švedskih podjetij, je pokazala, da so podjetja, ki si aktivno prizadevajo za enakost spolov, bolj produktivna kot ostala. In ker enakost prispeva k boljšim pogojem na delovnem mestu, pozitivno vpliva tudi na zdravje. Druga raziskava je dokazala, da uravnotežena zastopanost spolov na delovnem mestu ustvarja boljše družbeno ozračje, pozitivno vpliva na notranjo in zunanjo komunikacijo in na podobo podjetja v javnosti. Uravnotežena porazdelitev pristojnosti med moške in ženske je jamstvo učinkovitosti. Vodje projekta Know How so zasnovali tudi poseben certifikat »EQ«, s katerim so želeli spodbuditi izvajanje projekta, povečati njegovo prepoznavnost v javnosti in nagraditi večje upoštevanje razsežnosti spolov na delovnem mestu. V projekt Know How se je vključilo približno šestdeset podjetij in uprav. Tudi tovarna Husqvarna, ki izdeluje električne naprave, se je vključila v projekt. Delovna skupina, ki so jo sestavljali 3 ženske in 2 moška, je izdelala »načrt za enakost«, s katerim so določili plače, pogoje dela, odnose med moškimi in ženskami in povezave služba-družina za vseh 160 zaposlenih. Z analizo plač so dosegli enakost plačil za moške in ženske za ista dela. Delavcem (predvsem ženskam, ki delajo na najbolj dolgočasnih mestih) so ponudili možnost zamenjave delovnega mesta in usposabljanje, tako lahko sedaj delo opravljajo na štirih ali petih različnih strojih. Izboljšali so ergonomijo in osebju omogočili dostop od opreme za vzdrževanje telesne kondicije, do masaž in sprostitvenih dejavnosti. Podjetje sedaj beleži manj bolečin v hrbtu in manj krčnih žil. V prizadevanju za uravnoteženo poklicno in družinsko življenje so v Husquarni dali prednost predvsem spodbujanju staršev, naj starševski dopust (traja petnajst mesecev) v primeru rojstva otroka izkoristita oba. Država eno leto zagotavlja nadomestilo v višini 80 % plače. Husqvarna temu znesku štiri mesece dodaja še 10 %, skupaj torej 90 % od plače, če si mama in oče enakomerno razdelita starševski dopust. Deljeni starševski dopust spodbujajo tudi v podjetju Jonsson & Paulsson s 136. zaposlenimi, ki je podizvajalec več velikih konstruktorjev avtomobilov. Število očetov, ki so se odločili za daljši starševski dopust, se je podvojilo. S spodbujanjem podaljšanega starševskega dopusta, prilagodljivega delovnega časa za starše šoloobveznih otrok in kroženja med delovnimi mesti koristijo podjetju, saj so zadovoljni delavci bolj produktivni. Dobro zdravje pomeni manj odsotnosti z dela. Izvajalec projekta Know How in hkrati obveščevalec o njem je bil regionalni dnevni časopis Östersunds Posten z 90. zaposlenimi. Časopis je leta 2002 začel z uveljavljanjem načela enakosti, katerega rezultat je bil podoben načrt, kot je bil tisti, ki so ga izdelali v Husquarni in pri Jonsson & Paulsson. Njihova dodana vrednost je bila politika uravnoteženega zaposlovanja in jasneje oblikovana politika spodbujanja žensk. Na zunanji ravni so vsako leto organizirali natečaj na temo boja proti predsodkom na podlagi spola, najprej v podjetjih, potem še v petih osnovnih šolah. Objavljajo veliko člankov in dosjejev o vprašanju spolov ter v okviru uredniške politike pazijo na enakopravno zastopanost moških in žensk (po Inforegio panorama, 2007, št. 22, str. 15—17).

Programa Acceder - boj proti diskriminaciji (Španija). Približno 700.000 Špancev je romskega izvora. Romi so ena največjih španskih etničnih manjšin z zelo različnimi socialnimi in kulturnimi koreninami. Že vrsto let so žrtve družbenih predsodkov in stereotipov pri zaposlovanju, socialnih storitvah in pravosodju. Financiranje iz ESS je

prispevalo k spremembam: skromen pilotni program Acceder v Madridu je postal nacionalen program za ustvarjanje zaposlitvenih možnosti in boj proti predsodkom. Zdaj je v ta program vključenih 54 centrov za zaposlovanje v 13. od 17. španskih regij ter mreža nevladnih organizacij in mednarodnih projektov sodelovanja, v katere je vključenih 12 držav. Več kot 20.000 Romov je prejelo pomoč v okviru tega programa, ki ga vodi sekretariat združenja Romov (Fundación Secretariado Gitano). S to pomočjo Romi pridobijo poklicno znanje ter najdejo zaposlitev in stanovanje, s pomočjo se zagotavljajo tudi izobraževalne in zdravstvene storitve. Več kot polovica Romov, ki so prejeli pomoč v okviru programa Acceder, je bilo mlajših od 30 let. Boj proti predsodkom in stereotipom glede Romov je del programa in širšega boja EU proti vsem oblikam diskriminacije. Da se ne bi to vprašanje omejilo samo na iskanje zaposlitve ali izboljšanje sposobnosti Romov, se je v kampanji „Predsodke ustvarjaš na podlagi mnenj drugih: ustvari si svoje mnenje, preden začneš obsojati“ spodbujalo tudi priznavanje njihove kulture in prostora v družbi na podlagi dejstev in neurbanih mitov (po Naložba v našo skupno prihodnost. Proračun Evropske unije, 2007, str. 11).

2.2.3 Kohezijski sklad

KS ni eden od strukturnih skladov, ampak gre za poseben sklad EU, ki deluje v okviru regionalne in kohezijske politike EU. Ustanovljen je bil leta 1994 za pomoč državam članicam, katerih BND na prebivalca ne presega 90 % povprečja EU. Sofinancira do 85 % upravičenih izdatkov večjih projektov s področja okoljske in prometne infrastrukture (po Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko, Kohezijski sklad, 2008). Za KS velja, da je teritorialna osnova za delitev sredstev država in ne regija, kot to velja pri strukturnih skladih. Pravila, ki določajo, kdo je upravičen do sredstev KS v okviru posameznega razpisa, se določijo na nacionalni ravni (Portal vlade RS, Kaj je Kohezijski sklad in čemu je namenjen?, 2008), odobritev EK je potrebna le za velike projekte (25 mio. EUR za okoljske in 50 mio. EUR za prometne projekte) (Portal vlade RS, S katerimi ukrepi uresničuje Evropska unija cilje regionalne politike?, 2008). Tako imajo institucije, ki upravljajo KS, še več odgovornosti na področju izbire, ocene, dodelitve pomoči, spremljanja in nadzora, upravljanja in zagotavljanja hitre izvedbe. Za KS veljajo enaka pravila načrtovanja programov, upravljanja in nadzora, kot za ESS in ESRR. V obdobju 2007—2013 KS namenja sredstva Bolgariji, Cipru, Češki, Estoniji, Grčiji, Latviji, Litvi, Madžarski, Malti, Poljski, Portugalski, Romuniji, Slovaški in Sloveniji. Prehodno pa tudi Španiji, ki sicer presega 90 % BND EU-27, bi pa bila pod to mejo v primeru EU-15 (po Evropska komisija, Kohezijski sklad, 2008).

Z reformo kohezijske politike EU v obdobju 2007—2013 je KS prenehal delovati samostojno in je po novem vključen v cilj »konvergenca«. Do sredstev iz KS so upravičeni (po Portal vlade RS, Kaj je Kohezijski sklad in čemu je namenjen?, 2008 in po Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko, Kohezijski sklad, 2008):

- okoljski projekti v sklopu prednostnih nalog okoljevarstvene politike EU. V okviru sklada se lahko financirajo projekti s področja ravnanja s komunalnimi

odpadki, odvajanja in čiščenja odpadnih voda (npr. madžarski projekt Boljše upravljanje z odpadnimi vodami), oskrbe s pitno vodo in zagotavljanju poplavne varnosti. Sklad pa lahko v obdobju 2007—2013 posreduje tudi na področjih, povezanih s trajnostnim razvojem, ki so v očitno korist okolju, in sicer na področju učinkovite rabe energije in obnovljive energije, v prometnem sektorju izven vseevropskih omrežij na področjih železniškega, rečnega in morskega prometa, intermodalnih prometnih sistemov in njihove medobratovalnosti, upravljanja cestnega, morskega in zračnega prometa, čistega mestnega prometa in javnega prevoza.

- Projekti prometne infrastrukture (npr. projekt Podaljšanje budimpeštanske obvoznice) za gradnjo ali razvoj prometne infrastrukture, kot jo opredeljujejo smernice za razvoj vseevropskega prometnega omrežja.

Projekt Boljše upravljanje z odpadnimi vodami (Budimpešta, Madžarska) je vreden 529.107.000 EUR, od katerih je KS je prispeval 65 % vseh stroškov. Cilj novo zgrajenega kanalizacijskega omrežja in občinske čistilne naprave Budimpešta Center s kapaciteto predelave 350.000 m³/dan, je biološko obdelati 95 % odpadnih voda v Budimpešti. Projekt, ki znatno izboljšuje kakovost vode v reki Donavi, je bil razdeljen na pet faz (Inforegio panorama, 2006, št. 19, str. 13):

- izgradnja čistilne naprave na otoku Csepel, ki uporabljala najnaprednejše tehnologije na področju predelave odpadnih voda in varčevanja z energijo (bioplin),
- izgradnja infrastrukture za kompostiranje blata, ki nastaja ob čiščenju (kapaciteta 100.000 ton/leto),
- namestitev osrednje kanalizacije v dolžini 6,9 km na obrežju Budima,
- izgradnja tlačnega kanalizacijskega omrežja, ki povezuje glavne črpalne postaje s čistilno napravo in
- modernizacija in povečanje kapacitete črpalnih postaj.

Projekt Podaljšanje budimpeštanske obvoznice (Madžarska). KS je sofinanciral avtocestni obroč okrog madžarske prestolnice. Dokončanje 26,5 kilometrskega vzhodnega odseka je omogočilo povezavo z nekaterimi avtocestami in tudi s številnimi državnimi cestami, ki vodijo iz Budimpešte. Projekt je razbremenil prestolnico in dostope do nje ter končal vsakodnevno nočno moro avtomobilskih voznikov. Nova obvoznica omogoča bolj tekoč tranzitni promet, zlasti težkih tovornih vozil, hkrati pa je zmanjšala onesnaženje zraka v mestu in spodbudila prihod novih podjetij v regijo. Celotni stroški projekta so znašali 334.893.000 EUR, KS je prispeval 284.659.050 EUR (Inforegio panorama, 2005, št. 18, str. 21).

3 EVROPSKA SREDSTVA IN SLOVENIJA

Pripravljalno obdobje Slovenije kot tudi prvih pet let izvajanja aktivnih politik evropske skupnosti so za nami. Z vstopom Slovenije v EU (1. 5. 2004) smo del državnih pristojnosti prenesli v Bruselj. Sprejeli smo skupni trg in uspešno uvedli skupno valuto ter odpravili nacionalne meje z državami znotraj skupnosti. EU je s svojimi dobrimi in slabimi stranmi rezultat več kot pol stoletja trajajočega procesa. V nadaljevanju bom na kratko opisala finančne vire, iz katerih je Slovenija črpala, ko je bila v »čakalnici« za vstop v EU in v prvih dveh letih po vstopu 2004–2006 (zadnji dve leti finančne perspektive 2000–2006) ter novo finančno perspektivo 2007–2013.

3.1 PREDPRISTOPNO OBDOBJE

Ko so se nove države pristopnice nahajale v »čakalnici«, je EU financirala projekte v smeri krepitve institucij ter projekte infrastrukture, okolja, prometa in energetike ter šolstva in izobraževanja. Slovenija je predpristopno pomoč EU začela prejemati leta 1992. Najpomembnejši program preko katerega je dotekala pomoč, je bil program PHARE. V okviru Agende 2000 sta bila uvedena dva dodatna predpristopna instrumenta: ISPA in SAPARD, ki sta tako kot PHARE pripomogla, da se je Slovenija pripravila na učinkovito izrabo sredstev iz strukturnih skladov in Kohezijskega sklada (po EPD, 2003, str. 81).

V začetku so bila sredstva programa PHARE namenjena predvsem prestrukturiranju gospodarstva, kasneje se je njegova vloga usmerila še na priprave Slovenije na polnopravno članstvo v EU. V obdobju do leta 1999 je Slovenija uspešno izvajala potrebne priprave na prevzemanje obveznosti bodočega članstva v EU (prevzemanje evropskega pravnega reda), sodelovala pri razvoju medevropskih povezav in usmerjala sredstva pomoči tudi v gospodarsko in družbeno reformo v skladu s svojimi splošnimi strateškimi cilji (po Mrak et al, 2004, str. 117). Sredstva iz programa SAPARD so bila namenjena doseganju splošnih ciljev kmetijske politike, in sicer za spodbujanje trajnostnega razvoja kmetijstva in celovitega razvoja podeželja. Namen ukrepov SAPARD je bil reševanje prednostnih in specifičnih ukrepov prilagajanja kmetijskega in agroživilskega sektorja ter podeželjskih območij v državah kandidatkah skupnemu trgu EU in neposredna pomoč tem državam pri pripravah na izvajanje Skupne kmetijske politike po vstopu v EU (Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Predpristopni program SAPARD, 2008). Za sofinanciranje projektov okoljske (npr. projekt Čistilna naprava Celje), prometne in železniške (npr. projekt Modernizacija železniške proge Ljubljana–Zidani Most–Maribor) infrastrukture je bil namenjen program ISPA, ki ga je po letu 2004 nadomestil KS.

Čistilna naprava Celje (reševanje Savinje in Save). Pri izvajanju programa za upravljanje odpadnih voda za izboljšanje kvalitete vode v rekah okrog Celja so sodelovali trije partnerji, in sicer EU, Občina Celje in Vlada RS. Skupni stroški so

znašali 15.147.842 EUR, od tega je EU (ISPA in KS) prispevala 8.428.141 EUR. Projekt je nastal v obdobju, ko se je Slovenija pripravljala na pristop k EU in je morala uvesti strožje okoljske predpise. Predlog za postavitev čistilne naprave Celje je podprla EK in leta 2000 je prejel prva sredstva iz programa ISPA. Ko je Slovenija postala članica EU, je projekt prešel v programsko shemo KS. Projekt je potekal v dveh fazah. V I. fazi je občina financirala posodobitev primarnega zbiralnika odpadnih voda, nato je bila zgrajena čistilna naprava s kapaciteto predelave odplak za 85.000 priključnih enot. V II. fazi so bili vzdolž Savinje nameščeni dodatni zbiralniki v skupni dolžini 7,7 km, šest črpalnih postaj in pet zadrževalnih bazenov. V novi čistilni napravi poteka mehansko in biološko čiščenje vode, predelujejo se tudi odpadne vode iz gospodinjstev, predobdelane industrijske in bolnišnične odplake. Končni proizvod je očiščena voda, ki se izliva v Savinjo in dehidrirano blato, ki ga je mogoče uporabljati kot gnojilo v kmetijstvu (po Evropska komisija, Reševanje Savinje in Save: čistilna naprava Celje, 2008).

Projekt Modernizacija železniške proge Ljubljana–Zidani Most–Maribor, ki je bil zaključen v letu 2006, je vreden 25.803.500 EUR, EU (program ISPA) je prispevala 10.063.365 EUR. Čeprav ta linija s svojo dolžino predstavlja komaj 12 % nacionalnega železniškega omrežja, je zelo pomembna os za Slovenske železnice. Povezuje namreč tri najpomembnejša mesta v državi (Ljubljano, Celje in Maribor) in po njej poteka 45 % železniškega potniškega prometa in 31 % blagovnega prometa v Sloveniji. Celotna modernizacija je obsegala nakup novih vlakov, prenovo tirov, odstranitev hitrostnih omejitev, izboljšanje opreme za sinhronizacijo in nadzor ter usklajevanje s predpisanimi standardi. Omogočila pa povečanje hitrosti vlakov, povečanje največje dovoljene osne obremenitve, uskladitev prog s standardom UIC-B, ki dovoljuje promet vagonov večjih dimenzij, večjo frekvenco vlakov, izboljšanje varnosti in zanesljivosti storitev ter zmanjšanje stroškov vzdrževanja (po Evropska komisija, Slovenski vlaki vozijo hitreje, 2008).

Slovenija je v predpristopnem obdobju 1992—2003 pridobila skupaj 449.360.710 EUR iz naslednjih programov (po Služba Vlade RS za evropske zadeve, Predpristopna pomoč, 2008):

- od leta 1992 program PHARE – podpora institucionalnemu razvoju, financiranje investicij ter programi čezmejnega sodelovanja PHARE CBC (339.160.710 EUR pridobljenih sredstev),
- od leta 2000 program ISPA – transportna infrastruktura in okoljevarstvo (84.500.000 EUR pridobljenih sredstev),
- od leta 2000 program SAPARD – spodbujanje kmetijstva in razvoj podeželja (25.700.000 EUR pridobljenih sredstev).

3.2 PROGRAMSKO OBDOBJE 2004—2006

Kateri viri financiranja EU so na voljo posamezni državi oziroma regiji, je odvisno od stopnje razvitosti, v katero je po kriterijih EU ta uvrščena (BND na prebivalca v primerjavi s povprečjem EU) in seveda od uspešnosti pogajanj posamezne države z

EK. V programskem obdobju 2004—2006 je Slovenija prejela sredstva iz štirih strukturnih skladov (Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR), Evropski socialni sklad (ESS), Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (EKUJS), Finančni instrument za usmerjanje ribištva (FIUR)) in Kohezijskega sklada ter iz dveh pobud skupnosti (Equal - enake možnosti in Interreg - teritorialno sodelovanje).

Pobuda Skupnosti EQUAL, ki se je financirala iz sredstev ESS in nacionalnih sredstev, je bila del strategije EU za vzpostavljanje številnejših in boljših delovnih mest ter za zagotavljanje, da nikomur ni bil zavržen dostop do njih. Prek transnacionalnega sodelovanja je spodbujala nove načine spopadanja z diskriminacijo in neenakostjo na trgu dela tako pri zaposlenih kot pri tistih, ki so iskali delo. EQUAL je vključevala pomoč tudi pri socialni in poklicni integraciji prosilcev za azil in žrtev trgovanja z ljudmi (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Pobuda EQUAL, 2008).

Pobuda INTERREG III se je financirala iz ESRR in je bila namenjena transevropskemu sodelovanju, s poglobitnim ciljem spodbujanja harmoničnega in uravnoveženega razvoja evropskega ozemlja, kjer nacionalne meje niso predstavljale ovire združevanju in razvoju. Interreg III je potekal v letih 2000—2006, projekti so se zaključili do konca leta 2008. V njenem okviru se je izvajal tudi projekt R.A.V.E. Space, ki ga bom predstavila v naslednjem poglavju. Pobuda Interreg III je bila sestavljen iz (Interreg IIIB in Epsilon, Kaj je Interreg IIIB, 2008):

- Interreg IIIA – namenjen je bil čezmejnemu sodelovanju. V Sloveniji je bil komplementarni program Phare CBC, ravno tako namenjen čezmejnemu sodelovanju. V projektih so lahko sodelovala slovenska obmejna območja z obmejnimi območji v sosednjih državah (Italija, Avstrija in Madžarska ter Hrvaška).
- Interreg IIIB – namenjen transnacionalnemu sodelovanju na področju prostorskega razvoja, predvsem spodbujanju transnacionalnega sodelovanja med nacionalnimi, regionalnimi in lokalnimi organi oblasti, da bi dosegli višjo raven harmoničnega razvoja na ozemlju EU in boljše ozemeljske integracije s pridruženimi članicami in ostalimi državami. Program Interreg IIIB se je izvajal na 13 območjih. Slovenija je bila vključena v dve evropski območji: Območje Alp (deli Francije, Italije in Nemčije ter celotna Avstrija, Slovenija, Švica in Lihtenštajn) in Območje srednje, jadranske, podonavske in jugovzhodne Evrope – CADSES (Avstrija, Grčija, del Italije, del Nemčije, Poljska, Češka, Slovaška, Madžarska, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Jugoslavija, Makedonija, Romunija, Moldavija in del Ukrajine).
- Interreg IIIC – namenjen predvsem medregionalni izmenjavi informacij, izkušenj javnih institucij na področju strukturnih skladov, Interreg programov, inovacijskih programov, prostorskem planiranju itd. Namen Internega IIIC je bil izboljšanje učinkovitosti politik in instrumentov za regionalni razvoj in kohezijo.
- ESPON – namenjen izvajanju Evropskih prostorskorazvojnih perspektiv (EPRP) in zmanjševanju razlik med poznavanjem prostorskih razvojnih trendov in prostorskih učinkov evropskih politik na evropskem teritoriju ter izboljšanje povezanosti prostorskih in regionalnih ekonomskih politik.

- INTERACT – njegov namen je bil, da pripomore h kvaliteti Interreg programov s tem, ko je omogočal in vzpodbujal prenos izkušenj in dobrih praks med institucijami in posamezniki na različnih območjih ter hkrati oblikoval skupne postopke in standarde za izvajanje programov.

Črpanje sredstev strukturnih skladov in Kohezijskega sklada se izvaja po principu deljene odgovornosti med EK in državami članicami, ki morajo za črpanje kohezijskih sredstev pripraviti programske dokumente (v preteklem obdobju so bili to Enotni programski dokumenti in Programska dopolnila, v sedanjem obdobju pa so to Nacionalni strateški referenčni okviri in Operativni programi), katere EK po uskladitvi potrdi in predstavljajo pravno podlago za črpanje. Države oziroma regije (če gre za financiranje regionalnih razvojnih programov) so nato same odgovorne za upravljanje skladov in izbor projektov. EK morajo obveščati o poteku pomoči in porabi sredstev, same izvajajo nadzor nad pravilnostjo. V Programskih dokumentih se opredeli, za katere namene se bodo porabila sredstva, kako in koliko.

Tako je Slovenija za obdobje 2004—2006 pripravila *Enotni programski dokument (EPD)* in *Programsko dopolnilo (PD)*. *EPD 2004—2006* je predstavljal akcijski načrt Republike Slovenije za obdobje 2004—2006 in je določal, kako bo Slovenija dosegala svoje strateške cilje in usmeritve. Šlo je za skupni programski dokument Slovenije in EK, saj sta obe kot partnerici sodelovali v njegovi izvedbi in financiranju. Pri načrtovanju EPD so bila v celoti upoštevana določila Uredbe Sveta 1260/1999, programske smernice EK za obdobje 2000—2006, Smernice o strukturnih skladih in njihove koordinacije s Kohezijskim skladom pri programih v obdobju 2000—2006, prav tako pa nadaljnje okvirne smernice za države kandidatke, izdane marca 2003. EPD je temeljil na Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije, katere glavni cilj je bil trajnostna rast blaginje ljudi v Sloveniji (po EPD, 2003, str. 15). PD je predstavljal izvedbeni dokument EPD, ki je podrobneje opredeljeval elemente na ravni ukrepov⁵ za izvajanje prednostnih nalog iz EPD.

Upravna struktura za izvajanje EPD je temeljila na racionalni in centralizirani organizaciji in gradila na izkušnjah, pridobljenih v predpristopnem obdobju. Slovenija je imela eno plačilno agencijo v okviru Ministrstva za finance in en organ upravljanja, Službo vlade za strukturno politiko in regionalni razvoj (EPD, 2003, str. 15). Po začetku izvajanja EPD v letu 2004 se je Slovenija, enako kot druge države članice, soočila z nekaterimi uvajalnimi težavami pri izvedbi. Delovanje sistema kohezijske politike je namreč precej kompleksno, kar neizogibno zahteva določeno obdobje učenja za normalno uveljavitev vseh pravil in postopkov (NSRO, 2008, str. 82).

⁵ Ukrepi so konkretne aktivnosti, ki so jim namenjena sredstva evropskih skladov in se izvajajo v obliki programov, javnih razpisov in javnih povabil.

3.3 PROGRAMSKO OBDOBJE 2007—2013

V novi finančni perspektivi 2007—2013 si je Slovenija izpogajala približno 3,5-krat več sredstev iz KS, ESRR, ESS in Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP), ki sodi v skupno kmetijsko politiko, kot jih je imela v preteklem programskem obdobju, in sicer 4.205 milijonov EUR s ciljem »evropsko teritorialno sodelovanje« oziroma 4.101 milijonov EUR brez njega. Ta sredstva pomenijo dokončno enakovredno vključitev Slovenije v kohezijsko politiko EU, saj ima Slovenija sedaj primerljivo intenzivnost pomoči na prebivalca kot druge države članice (Žagar, NSRO 2007—2013, 2007, str. 4). Za njihovo črpanje je Slovenija pripravila Nacionalni strateški referenčni okvir (NSRO) in operativne programe (OP). Slovenija sodeluje tudi v programih evropskega teritorialnega sodelovanja, kjer je na razpolago 104 milijonov EUR iz ESRR, in sicer v programih Čezmejnega sodelovanja (z Avstrijo, Hrvaško, Italijo in Madžarsko ter Jadranska pobuda), transnacionalnega sodelovanja (Območje Alp, Srednja in Vzhodna Evropa, Jugovzhodna Evropa in Mediteran) in medregionalnega sodelovanja (Interreg IVC, Interact II, ESPON in URBACT) (po Žagar, NSRO 2007—2013, 2007, str. 5), ki delujejo na področjih, ki zadevajo EU kot celoto in niso omejeni na posamezno državo. Vsaka pobuda deluje v okviru enega od skladov.

NSRO zagotavlja, da je pomoč iz skladov usklajena s strateškimi smernicami EU in nacionalnim programom reform (Strukturokop, 2007, str. 11). Cilji strateških smernic EU za obdobje 2007—2013 so (Strukturokop, 2007, str. 8):

- povečati privlačnost EU in njenih regij za investiranje,
- izboljšati znanje in inovativnost za rast in
- ustvariti več boljših delovnih mest.

NSRO vključuje analizo stanja v državi, splošno strategijo črpanja sredstev ter opredelitev osnovnih mehanizmov za doseganje zastavljenih ciljev, vključno s številom OP in osnovno finančno razdelitvijo sredstev. Najbolj splošna usmeritev NSRO je izboljšanje blaginje prebivalcev Slovenije s spodbujanjem gospodarske rasti, ustvarjanjem delovnih mest in krepitvijo človeškega kapitala ter zagotavljanjem uravnoteženega in skladnega razvoja, še posebej med regijami. Poleg tega NSRO opredeljuje pet specifičnih ciljev (Strukturokop, 2007, str. 11—12):

- spodbujanje podjetništva, inovativnosti in tehnološkega razvoja,
- izboljšanje kvalitete sistema izobraževanja in raziskovalno-razvojne dejavnosti,
- izboljšanje fleksibilnosti trga dela ob zagotavljanju varnosti zaposlitve še posebej z ustvarjanjem delovnih mest ter spodbujanjem socialne vključenosti,
- zagotavljanje pogojev za rast s poudarkom na trajnostni mobilnosti, izboljšanjem kakovosti okolja in ustrezni infrastrukturi in
- skladen razvoj regij.

NSRO je bil osnova za pripravo OP, ki so pravna podlaga za črpanje kohezijskih sredstev, saj jih je EK potrdila z odločbo. OP imajo torej v obdobju 2007—2013 enako funkcijo kot EPD za obdobje 2004—2006. V obdobju 2007—2013 ima Slovenija tri OP, ki jih je pripravila Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko v vlogi organa upravljanja, v sodelovanju z vsemi službami,

ministrstvu in partnerji, ki sodelujejo v kohezijski politiki, in sicer (po Slovenija v EU. 160 vprašanj in odgovorov o članstvu Slovenije v EU, 2007, str. 114—121):

- OP krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007—2013 (1.710 milijonov EUR iz ESRR). Njegov cilj je inovativna, dinamična in odprta Slovenija, z razvitimi regijami in konkurenčnim, na znanju temelječim gospodarstvom. OPRR je torej v prvi vrsti usmerjen v povečevanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva v smislu doseganja lizbonskih ciljev, v spodbujanje podjetništva, inovativnosti in tehnološkega razvoja. Eden ključnih ciljev OPRR je ustvarjanje delovnih mest še posebej s povečevanjem inovativnosti in s tem uspešnosti podjetij, z izkoriščanjem naravnih in kulturnih potencialov ter razvojem turizma, ki lahko delovna mesta ustvarja tudi v bolj odročnih področjih RS. Sredstva bodo razdeljena na osnovi štirih razvojnih prioritet: za konkurenčnost podjetij in raziskovalno odličnost (23,5 % sredstev), za gospodarsko-razvojno infrastrukturo (23,2 % sredstev), za povezovanje naravnih in kulturnih potencialov (15,4 % sredstev) in za razvoj regij (36,2 % sredstev) ter na del, namenjen tehnični pomoči.
- OP razvoja človeških virov za obdobje 2007—2013 (756 milijonov EUR iz ESS). Sredstva bodo razdeljena na osnovi petih razvojnih prioritet: za spodbujanje podjetništva in prilagodljivosti (34,7 % sredstev), večjo zaposljivost iskalcev dela in neaktivnih (18,5 % sredstev), večjo socialno vključenost (8,4 % sredstev), usposabljanje, izobraževanje in vseživljenjsko učenje (21,8 % sredstev) ter za izboljšanje institucionalne in administrativne usposobljenosti tako države, kot nevladnega sektorja (12,8 % sredstev) ter na del, namenjen tehnični pomoči.
- OP razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007—2013 (1.635 milijonov EUR iz ESRR in KS) povezuje dva sklada, in sicer ESRR in KS. Sredstva bodo razdeljena na osnovi šestih razvojnih prioritet: za področje prometa (železniška infrastruktura 27,5 % sredstev iz KS, cestna in pomorska infrastruktura 14,8 % sredstev iz KS, prometna infrastruktura (ceste, javni potniški promet ter letališka infrastruktura) 13,7 % sredstev iz ESRR), za varstvo okolja (ravnanje s komunalnimi odpadki 12,6 % sredstev, odvajanje in čiščenje komunalnih odpadnih vod ter oskrba s pitno vodo 19,9 % sredstev) in za trajnostno rabo energije (energetska sanacija in trajnostna gradnja stavb, učinkovita raba električne energije, inovativni ukrepi za lokalno energetska oskrbo ter demonstracijski projekti, informiranje in svetovanje 9,8 % sredstev).

Poseben poudarek je namenjen uresničevanju lizbonskih ciljev, to je spodbujanju gospodarske rasti in ustvarjanju delovnih mest, za katere se je Slovenija zavezala nameniti 60–65 % sredstev kohezijske politike. Tako je splošna usmeritev NSRO izboljšanje blaginje prebivalcev Slovenije s spodbujanjem gospodarske rasti, ustvarjanjem delovnih mest in krepitvijo človeškega kapitala ter zagotavljanjem uravnoteženega in skladnega razvoja, še posebej med regijami. Specifični cilji, ki jih Slovenija uresničuje s sredstvi kohezijske politike so: spodbujanje podjetništva, inovativnosti in tehnološkega razvoja, izboljšanje kakovosti sistema izobraževanja in raziskovalno-razvojne dejavnosti, izboljšanje delovnih mest ter spodbujanje

socialnega vključevanja, zagotavljanje možnosti za rast z zagotavljanjem trajnostne mobilnosti, izboljšanje kakovosti okolja in ustrezne infrastrukture ter pospeševanje skladnega razvoja regij. Posebno teži pri doseganju teh ciljev ima izboljšanje institucionalne in administrativne usposobljenosti, še posebej v javnem sektorju, kar je bistveno za pospešitev gospodarske rasti v Sloveniji (Žagar, NSRO, 2007, str. 4–5).

3.4 DOSEDANJE ČRPNJE EVROPSKIH SREDSTEV V SLOVENIJI

Črpanje strukturnih skladov spremlja Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko (SVLR), ki je organ upravljanja za strukturne sklade in Kohezijski sklad. Nadzor se opravlja na petih ravneh, in sicer (Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko, Poročilo o črpanju strukturnih skladov in Kohezijskega sklada, 2009):

- glede na razpisana in dodeljena sredstva,
- podpisane pogodbe,
- izplačila iz proračuna Republike Slovenije (RS) in
- zahtevke za povračilo iz evropskega proračuna, ki so posredovani na plačilni organ.

3.4.1 Programsko obdobje 2004—2006

Konec decembra 2008 je delež razpisanih sredstev znašal 116 % razpoložljivih sredstev in delež dodeljenih sredstev 106,2 %. Delež podpisanih pogodb je konec decembra 2008 znašal 108,2 % razpoložljivih sredstev, na plačilni organ (Ministrstvo za finance RS) je bilo posredovanih 95,8 % zahtevkov, povračil iz EU pa je bilo 83,6 % (Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko, Priloga 1 - Pregled finančnega izvajanja za programsko obdobje 2004—2006 in 2007—2013, 2009). Po napovedih ministrstev bodo do konca junija 2009 (obdobje je bilo zaradi finančne in gospodarske krize podaljšano za pol leta) iz strukturnih skladov v finančni perspektivi 2004—2006 realizirana vsa izplačila iz državnega proračuna in na plačilni organ posredovani vsi zahtevki za povračilo (Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko, Poročilo o črpanju strukturnih skladov in Kohezijskega sklada, 2009). Razpisanih in dodeljenih sredstev je bilo konec leta 2008 čez 100 %, kar pomeni, da je Slovenija razpisala in dodelila več sredstev, kot jih je bilo na voljo v okviru EPD (Letno poročilo 2007 o izvajanju EPD, 2008, str. 148). Z namenom doseganja optimalnega črpanja je Vlada RS v začetku marca in konec julija 2005 ter januarja 2006 sprejela finančne ukrepe kot so krajši in hitrejši postopki pri spreminjanju izvedbenih struktur ukrepov, dodelitev povečanih pravic porabe na področja, kjer so bili projekti pripravljene in sposobni hitre in učinkovite izvedbe, učinkovito spremljanje izvajanja in obveščanja javnosti, kakor tudi stalno investiranje v administrativno usposobljenost za črpanje sredstev. S prenosom funkcij posredniških teles za ESRR in ESS na organ upravljanja je bila odpravljena ena raven koordinacije, kar je v letu 2007 bistveno prispevalo k odzivnosti, učinkovitosti in transparentnosti sistema in se je izkazalo kot pozitiven ukrep pri izvajanju (Letno poročilo 2007 o izvajanju EPD,

2008, str. 9). Ne glede na bistveno izboljšanje še vedno obstajajo določene težave (npr. odstopi od podpisov pogodb zaradi sprememb projektne dokumentacije, neupravičenost stroškov zaradi pomanjkljivega postopka javnih naročil itd.), ki so vzrok za zaostajanje izplačil (Letno poročilo 2007 o izvajanju EPD, 2008, str. 149).

Po podatkih za KS je bilo do konca leta 2008 prejetih 55,3 % plačil s strani EK. Od tega 40,9 % evropskih sredstev za projekte na področju okolja in 70,4 % na prometnem področju. Izvajanje teh projektov se prepleta tudi s projekti predpristopne pomoči ISPA. Z njeno pomočjo je bilo izvedeno deset okoljskih projektov in štirje projekti prometne infrastrukture, za katere je bilo do konca leta 2008 s strani EK prejetih 67,3 % plačil. Skupaj je bilo do konca leta 2008 v okviru ISPA in kohezijskih projektov počrpanih 59,1 % razpoložljivih sredstev. Do konca leta 2010, ko se izteče obdobje upravičenosti izdatkov, je načrtovana izvedba vseh 18 projektov na področju okolja ter vseh 9 projektov s področja prometa (Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko. Priloga 1 - Pregled finančnega izvajanja za programsko obdobje 2004—2006 in 2007—2013, 2009).

Kljub nekaterim težavam pri izvajanju ISPA in kohezijskih projektov, ki so nastajale predvsem pri postopkih javnega naročanja in so posledično povzročale zamude pri izvajanju, so evropska sredstva prispevala k izgradnji slovenskega avtocestnega križa (avtocesta Smednik—Krška vas, avtocestni odsek Vrba—Peračica) ter k modernizaciji železniškega omrežja (Zidani Most—Maribor (glej str. 21), Pragersko—Ormož) in vzpostavitvi večje stopnje varnosti na področju železniškega prometa (Divača—Koper). V okviru okoljskih projektov so bile zgrajene večje čistilne naprave (npr. Celje (glej str. 20—21), Lendava) ter dve regionalni odlagališči odpadkov (Center za ravnanje z odpadki Dolenjska in Center za ravnanje z odpadki Puconci), ki so prispevali k okoljskim ciljem različnih programskih dokumentov in k dvigu kakovosti življenja na področjih, kjer so bili umeščeni v prostor (Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko. Priloga 1 - Pregled finančnega izvajanja za programsko obdobje 2004—2006 in 2007—2013, 2009).

Avtocestni odsek Smednik—Krška vas. Investitor gradnje 17,6 km dolgega avtocestnega odseka Smednik—Krška vas, ki se je gradil od leta 2003 do leta 2005, je bila RS oziroma v njenem imenu naročnik gradnje - DARS (Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji d.d.). Odsek ni pomemben samo zaradi povezave južne Dolenjske s Slovenijo, pač pa tudi zaradi povezave avtocestne osi sever—jug, mednarodnega mejnega prehoda Karavanke z Avstrijo in meje s Hrvaško pri Obrežju. Slovenija preko te smeri predstavlja vezni člen med sedanjimi in potencialnimi članicami EU, zaradi česar se je pomembnosti izgradnje odseka Smednik—Krška vas zavedala tudi EU. To je bil prvi avtocestni odsek v Sloveniji, kjer je pri financiranju gradnje z nepovratnimi sredstvi (KS) sodelovala tudi EU. Delež sofinanciranja EU je znašal 33,99 milijonov EUR (29,1 %) od celotnih 116,7 milijonov EUR. Avtocestni odsek Smednik—Krška vas je zasnovan kot štiripasovna avtocesta z odstavnima pasovoma in vmesnim ločilnim pasom. Na trasi avtoceste je skupno tudi 38 premostitvenih objektov - osem nadvoзов, šest podvoзов, osem mostov, šest podhodov in deset prepustov. Na celotnem odseku je v vseh podhodih, podvozih, mostovih in prepustih urejen pas za

prehajanje divjadi (izjema sta melioracijski jarek in hudourniška grapa). Poleg trase avtoceste in premostitvenih objektov so bili zgrajeni še izvennivojska priključka Smednik in Drnovo ter krožišče Drnovo (po Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji d.d., Smednik-Krška vas, 2008).

Center za ravnanje z odpadki Puconci. Občina Puconci je v sodelovanju s tamkajšnjimi 20. zainteresiranimi občinami septembra 2006 začela z gradnjo dobrih 10 milijonov EUR vredne prve faze Centra za ravnanje z odpadki (CERO) Puconci, ki se bo razprostiral na dobrih 14. hektarjih opuščene peskokopa KEMA Puconci. Center bo letno sprejel dobrih 40.000 ton odpadkov. Prva faza projekta, ki bo z enoletnim poskusnim obratovanjem pričela predvidoma decembra 2009, je v višini dobrih 3,3 milijona EUR sofinancirana tudi z evropskimi sredstvi, in sicer v okviru finančnega instrumenta ISPA. CERO Puconci je celovit projekt, ki bo potekal v dveh fazah. Za prvo fazo, ki se zaključuje, je bil finančni memorandum z EK podpisan novembra 2003. V okviru prve faze bo razširjeno obstoječe odlagališče ostankov komunalnih odpadkov, zgrajeni bodo zbirni center za ločene frakcije, zbirni objekt za posebne (nevarne) odpadke, hala za sortiranje in mehansko obdelavo odpadkov ter kompostarna. Za drugo fazo CERO Puconci, katere vrednost se ocenjuje na dobrih 24 milijonov EUR, pa se že pripravlja vloga za sofinanciranje iz KS v okviru programskega obdobja 2007—2013. V okviru druge faze je predvidena mehansko-biološka obdelava komunalnih odpadkov, izgradnja čistilne naprave za izcedne in druge onesnažene vode, kot tudi širitev deponije ter ureditev okolja z infrastrukturnimi priključki (po Kohezijski E-kotiček, 2008, št. 3, str. 2—3.).

V letu 2007 se je v razmerah ugodne mednarodne konjunktore visoka gospodarska rast iz leta 2006 (5,7 %) še pospešila in je bila najvišja po osamosvojitvi (6,1 %). Poleg konjunktornih razlogov so na gospodarsko rast ugodno vplivali tudi učinki sprejetih reform, zlasti na davčnem področju. Glavna dejavnika rasti sta bila izvoz blaga (cestna vozila, medicinski in farmacevtski izdelki) in storitev ter visoka domača investicijska aktivnost, ki jo je krepila predvsem pospešena gradnja infrastrukture. Na uvozni strani sta k visoki rasti prispevala uvoz proizvodov vmesne porabe ter opreme in strojev ter uvoz cestnih vozil. Med posameznimi dejavnostmi so h gospodarski rasti največji delež prispevale predelovalne dejavnosti in gradbeništvo. Visoka gospodarska aktivnost je v letu 2007 ugodno vplivala na razmere na trgu dela. Po dejavnostih se je zaposlenost najbolj povišala v gradbeništvu, prometu in v poslovnih storitvah, prvič po letu 2001 pa tudi v predelovalnih dejavnostih. Čeprav se stanje izboljšuje, sta ključna problema na trgu dela še vedno nizka stopnja zaposlenosti starejših in visok delež dolgotrajno brezposelnih. Povečuje se tudi problem zaposlovanja terciarno izobraženih (predvsem družboslovnih usmeritev), saj se je delež prebivalstva s terciarno izobrazbo v obdobju 2003—2006 močno povečal in približal povprečju EU-27. Programi povečevanja zaposljivosti brezposelnih in zaposlenih so pomemben del ukrepov zviševanja zaposlenosti. V letu 2006 so bili sprejeti pomembni ukrepi na davčnem in socialnem področju, ki povečujejo pripravljenost ljudi za sprejemanje dela in spodbujajo podjetja k večjemu zaposlovanju (Letno poročilo 2007 o izvajanju EPD 2004—2006, 2008, str. 11—14).

Na področju dostopa do informacijsko-komunikacijske tehnologije in njene uporabe je Slovenija dosegla v zadnjih letih precejšen napredek. V letu 2007 je bilo izvedenih več projektov za vključitev prebivalstva v uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije in e-storitev. Vzpostavljen je bil portal elektronskih storitev javne uprave, ki na enem mestu združuje obrazce ustanov javne uprave. Vsem institucijam javnega sektorja je na voljo brezplačna uporaba sistema za elektronsko vročanje dokumentov državljanom. Podprto je elektronsko plačevanje taks in drugih stroškov spletnih storitev, ki ga lahko uporabljajo vse institucije javnega sektorja in vsi državljani (Letno poročilo 2007 o izvajanju EPD 2004—2006, 2008, str. 11). Napredek je bil dosežen tudi na področju gospodarjenja s prostorom. Sprejet je bil nov Zakon o prostorskem načrtovanju, ki poenostavlja nekatere postopke priprave prostorskih aktov. Sprejeti so bili številni ukrepi za izboljšanje energetske učinkovitosti s pomočjo subvencij gospodinjstvom za uporabo energetske učinkovitih naprav za ogrevanje in posojil za spodbujanje energetske učinkovitosti (Letno poročilo 2007 o izvajanju EPD 2004—2006, 2008, str. 14).

Na področju ESRR in KS je Slovenija s strani EK dobila mnenje brez pridržka glede delovanja sistemov upravljanja in nadzora. Zaradi tega je EK februarja 2008 v Bruslju s Slovenijo podpisala Pogodbo zaupanja o sodelovanju pri revizijah in kontrolah. S tem EK Sloveniji sporoča, da oblike pomoči ESRR in KS v Sloveniji vključujejo nizko raven tveganja ter da so organi, ki so vključeni v izvajanje kohezijske politike v Sloveniji, doslej korektno in uspešno opravljali svoje naloge na področju kohezijske politike (Letno poročilo 2007 o izvajanju EPD 2004—2006, 2008, str. 10).

3.4.2 Programsko obdobje 2007—2013

Tudi to finančno obdobje je Slovenija začela s slabim črpanjem. Do konca leta 2008 je bilo razpisanih 22,6 % vseh razpoložljivih sredstev (glede na celotno obdobje 2007—2013) in dodeljenih 4,7 % sredstev. Delež podpisanih pogodb je znašal 17,5 % sredstev, na MF pa je bilo posredovanih le 1,2 % zahtevkov za povračilo, povračil iz EU še ni bilo (po Internet 40). Vzrok v tako slabem črpanju je možno iskati tudi v dejstvu, da sta bila dva OP (OP razvoja okoljske in prometne infrastrukture in OP krepitve regionalnih razvojnih potencialov) potrjena s strani EK šele konec avgusta 2007, OP razvoja človeških virov pa se je začel izvajati šele v začetku leta 2008.

4 PROJEKT R.A.V.E. SPACE

Pod vodstvom Ministrstva za okolje in prostor Republike Slovenije (MOP) z mag. Polono Demšar Mitrovič na čelu je v okviru programa INTERREG IIIB CADSES (Srednja, Jadranska, Podonavska in Jugovzhodna Evropa) spomladi 2005 stekel raziskovalni projekt R.A.V.E. Space s polnim naslovom Raising Awareness of Values of Space through the Process of Education (Ozaveščanje o vrednotah prostora v izobraževalnem procesu), ki je bil uspešno zaključen decembra 2007 (34 mesecev). Projekt R.A.V.E. Space se ukvarja z obveznim šolskim izobraževanjem o vrednotah prostora, urejanju prostora in prostorskem načrtovanju ter trajnostnem razvoju. S projektom se nagovarja odgovorne, da se dobro utečenemu izobraževanju o varstvu okolja doda tudi izobraževanje o vrednotah prostora, ki se odražajo v procesih načrtovanja, urejanja in vzdrževanja.

Danes je urejanje prostora v vseh razvitih državah, vsaj toliko kot od kakovostno izobraženih strokovnjakov, dobrega pravnega okvira in kakovostne prakse, odvisno od uporabnikov. Visoko kakovost prostorske kulture povezujemo s stanjem v prostoru, navadami in rabami prostora, prostorskimi vrednotami in dobrim razumevanjem omejitev, ki izhajajo iz urejanja prostora. Harmonične podobe krajin in mest, ki jih ob besedi prostorska kultura priključimo naš spomin, so rezultat spoštovanja, globokega razumevanja in brezprizivnega upoštevanja pravil rabe prostora, gradnje, izkoriščanja virov in drugih posegov v prostor, ki jih je sprejela skupnost tam živečih ljudi (Simoneti et al, Urejanje prostora prihaja v šolske programe, 2006). V Sloveniji se javnost vse pogosteje in bolj organizirano oglašuje kot nasprotnik posameznim posegom v prostor, med drugim tudi takim, ki se ponašajo z evropskimi nazivi novih ustanov (muzej krasa), ali z izkoriščanjem obnovljivih virov energije (vetrne elektrarne) in deluje na različnih ravneh, ne več samo na lokalni ravni (Simoneti, 2007, str. 368). Prostorski načrtovalci so z njihovimi odzivi spodbujeni k iskanju najboljših možnih načinov predstavljanja projektov in seznanjanja javnosti z rešitvami. Prav potreba po delitvi odgovornosti za stanje v prostoru je tista, ki zadnjih 50 let vodi prakso izobraževanja javnosti o urejanju prostora v Evropi (Simoneti et al, Urejanje prostora prihaja v šolske programe, 2006). Če tudi pri nas v urejanju prostora pričakujemo odgovorno soudeležbo javnosti, uporabnikov, lastnikov, investorjev, nevladnih organizacij v urejanju prostora, je treba stanje spremeniti. Za boljše sodelovanje je treba poseči po ukrepih, ki bodo uporabnike spodbujali in opremili z znanjem za sodelovanje. Ena od možnosti je izobraževanje (Simoneti, 2007, str. 367—368). Če so se nekateri pred dvajsetimi leti še spraševali o koristi truda in stroškov za vključevanje javnosti v prostorsko načrtovanje, so danes prav vsi uspešni primeri prenove in novogradenj, skoraj brez ozira na merilo, program, lokacijo ali lastništvo, povezani tudi z aktivno udeležbo javnosti v procesih sprejemanja odločitev o rešitvah, izvedbi in vzdrževanju (Simoneti et al, Urejanje prostora prihaja v šolske programe, 2006).

V šolah širom Evrope, Združenih držav Amerike in drugih razvitejših delov sveta je seznanjanje s pravili urejanja prostora, arhitekturo, urbanizmom, kulturno dediščino

in naravnimi vrednotami del splošnih obveznih izobraževalnih programov. Tako na primer je gradnja nove šole v teh državah skorja po pravilu vključena v učni program kot živi primer, ki ga je zaradi dragocenih in enkratnih izkustveno izobraževalnih možnosti učenja, treba vsestransko izkoristiti. V Sloveniji se je v zadnjih desetih letih zgradilo nič koliko novih šol, večino tako, da se podrobno načrtovanje, pogovori o rešitvah in načinih rabe, skoraj niso dotaknili učiteljev, otrok, staršev in lokalnih skupnosti, kaj šele, da bi se zaradi nove gradnje ti med sabo bolje spoznali, naučili razumeti potrebe drugih, podrediti svoje ideje skupnim ciljem in razumeti, kaj vse je potrebno za to, da se zgradi nova, funkcionalna in lepa šola (Simoneti et al, Urejanje prostora prihaja v šolske programe, 2006).

Projekt se navezuje na program Desetletje Združenih narodov za izobraževanje za trajnostni razvoj, kot je obdobje 2005—2015 poimenovala Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO) in na izhodišča Strategije izobraževanja za trajnostni razvoj, ki so jo oblikovali predstavniki držav članic Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo (UNECE) skupaj z UNESCO-m in nevladnimi organizacijami, ki zavezuje k določenim dejavnostim tudi Slovenijo (Fridl, 2006, str. 110—11) ter na program Ekošol (v Sloveniji jih imamo že preko 420). Ekošola, ki je bila ustanovljena z namenom, da organizirano in načrtno pospeši okoljsko izobraževanje in ozaveščanje, je projekt evropskega združenja in je sestavni del prizadevanj EU za okoljevarstveno izobraževanje. Nosilec projekta je sklad za okoljevarstveno izobraževanje (Foundation for Environmental Education – FEE). Program Ekošola kot način življenja v Sloveniji deluje že 12 let. Projekt je namenjen načrtnemu okoljskemu osveščanju in izobraževanju v osnovnih in srednjih šolah. Te šole vzgajajo mlade, da bi jim skrb za okolje in naravo postala del življenja (Ekošola kot način življenja, Dobrodošli v slovenski Ekošoli, dobrodošli med prijatelji, 2008). To nam daje upanje, da bo tudi kakovost našega bivanja v prihodnosti zagotovljena. Zavedanje, da bodo današnji učenci lahko vplivali in sprejemali pomembne odločitve že v bližnji prihodnosti, je eno od temeljnih načel Ekošole kot načina življenja. Otroci in mladi preko dejavnosti v Ekošoli postajajo pravi ambasadorji Slovenije za uresničevanje trajnostnega razvoja in tudi vplivajo na obnašanje odraslih in okolice ter spreminjajo njihove vzorce ravnanja, če je to potrebno (Ekošola kot način življenja, Ekošola kot način življenja - predstavitev projekta, 2008).

4.1 TRAJNOSTNI RAZVOJ, VREDNOTE PROSTORA IN PROSTORSKO NAČRTOVANJE

Trajnostni razvoj ni enodimenzionalen koncept. Prvotno ozko razumevanje izraza v smislu zaščite oziroma varovanja naravnega okolja se je pozneje razširilo še na polje gospodarskega in socialnega razvoja. Zato se ob obravnavi trajnostnega razvoja ponavadi izpostavljajo trije stebri (okolje, družba in gospodarstvo), pri čemer je za doseganje trajnostnega razvoja potrebno usklajevati razvoj vseh treh stebrov. Trajnosten prostorski razvoj poudarja dejstvo, da je prostor omejena dobrina, s katero je potrebno modro ravnati, da bodo omogočene primerne (prostorske) možnosti tudi prihodnjim generacijam (Kušar, 2008, str. 38). Odnos do prostora se

izraža preko vrednot prostora, ki so produkt človekove kreativnosti (Demšar Mitrovič v: Kušar, 2008, str. 39). Vrednote prostora so sistem norm, vedenj, prepričanj, stališč, mnenj in dojemanj, ki vplivajo in usmerjajo odnose med posamezniki, prostorom in dejavnostmi v prostoru (Resnik Planinc v: Kušar, 2008, str. 39). Pri tem je potrebno upoštevati, da so vrednote odvisne od časa (niso stalne), kulture (kriteriji vrednotenja se spreminjajo v skladu z družbenimi spremembami), udeleženca (individualne ali družbene), obsega in načina opazovanja, namenov opazovalca in njegovega postavljanja prioritet (Fridl v: Kušar, 2008, str. 39). Razumevanje prostorskih vrednot prebivalstvu omogoča uživati ne le boljše življenje, temveč soustvarjati varnejši, lepši in bolj razumen svet. Obstaja več načinov kategoriziranja vrednot prostora. Z vidika trajnostnega prostorskega razvoja je najprimernejša delitev na ekološke (varovanje in zaščita okolja, učinkovita raba energije in naravnih virov, upoštevanje nosilnosti okolja), ekonomske (bivanjske, produkcijske in neprodukcijske) ter kulturne in družbene vrednote (znanstvene, estetske, zgodovinske, kulturnosimbolne, arhitekturne in duhovne) (Demšar Mitrovič v: Kušar, 2008, str. 39).

Pri varovanju vrednot prostora ima zelo pomembno vlogo prostorsko planiranje, ki naj bi opredelilo takšne politike in orodja, da bi se vrednote prostora ne samo ohranjale, ampak tudi obnavljale ali celo oblikovale nove. V tem procesu lahko ljudje dejavno sodelujejo v obliki formalne ali neformalne participacije. Največkrat jih od tega odvrača pomanjkanje znanja o možnostih in poteh, ki omogočajo dejavno udejstvovanje v planerskem procesu. Naloga šol je, da učence seznanijo z možnostmi udejanjanja njihovih interesov (Kušar, 2008, str. 41) .

4.2 IDEJA IN PARTNERJI PROJEKTA R.A.V.E. SPACE

Začelo se je na nacionalni ravni, in sicer kot prizadevanje MOP-a za ozaveščanje javnosti in posameznika o razvojni vlogi urejanja prostora ter kot poziv Združenih narodov, da je treba svetovno prebivalstvo v desetih letih bolje poučiti o trajnostnem razvoju. V osnovnih in srednjih šolah so obstajali predmeti z vsebinami okoljske vzgoje, ki so se nanašali na varovanje okolja, in sicer, kako je potrebno varovati okolje, vode, zrak ter da so ti onesnaženi. Pravzaprav nič pa ni bilo o tem, kako skozi postopke prostorskega načrtovanja zagotoviti, da bo teh vplivov manj oziroma, da jih sploh ne bo. Izhodišče za projekt je bilo torej pomanjkanje oziroma odsotnost izobraževalno informativnih aktivnosti o vrednotah prostora in sodelovanja javnosti v prostorsko načrtovalnem procesu. MOP je tako leta 2003 dobil idejo, da bi vsebine učnih načrtov dopolnili v tem delu, sledil je manjši slovenski izobraževalni projekt o vrednotah prostora, financiran z denarjem MOP-a. Ta projekt so v praksi izvedli s slovenskimi učitelji in ugotovili, da so vsebine za njih zelo zanimive in da je potrebno na tem delat dalje. Spomladi 2004 so se odločili za nov projekt, in ker jih je zanimalo, kako imajo okoljsko vzgojo vključeno v učne načrte v drugih državah, so se odločili za mednarodni projekt. Pobudo Interreg IIIB Cades, v okviru katere so izvedli projekt R.A.V.E. Space, so izbrali, ker so jo dobro poznali in je imela primerne vsebine oziroma okoljske prioritete.

Od spomladi do jeseni 2004 je sledilo zbiranje projektnih partnerjev, ki so se septembra 2004 zbrali na prvem sestanku potencialnih partnerjev. Iskanje projektnih partnerjev v okviru Interrega IIIB Cades je ponavadi potekalo preko nacionalne kontaktne točke in/ali preko foruma za iskanje projektnih partnerjev. Pripravljalci projekta, ki so iskali partnerje v Sloveniji, so svojo projektno idejo posredovali nacionalni kontaktni točki, ki jo je posredovala predstavnikom sektorskih ministrstev, na katerih delokrog se je nanašala projektna ideja in ostalim potencialnim projektnim partnerjem (regionalnim razvojnim agencijam, lokalnim skupnostim, raziskovalnim institucijam, univerzam ...), ki bi jih vključitev v projekt lahko zanimala. Prav tako je slovenski projektni partner pridobil projektne partnerje iz druge države – stopil je v stik z nacionalno kontaktno točko v Sloveniji in/ali z nacionalno kontaktno točko države, katere projektne partnerja je želel vključiti v projekt (po Priročnik za slovenske partnerje v Interreg IIIB projektih, 2005, str. 10). Tudi MOP je nekatere partnerje pridobil tako, večino pa preko poznanstev in preko začetnega slovenskega projekta iz leta 2003, kjer so nekateri slovenski partnerji že sodelovali. Na koncu je sodelovalo skupaj 9 partnerjev iz petih držav, ki so naslednji (R.A.V.E. Space, R.A.V.E. Space (Slovenia), 2008):

- Ministrstvo za okolje in prostor (MOP), Slovenija, je bil vodilni partner projekta, ustanova, ki zagotavlja zdravo življenjsko okolje za vse prebivalke in prebivalce Republike Slovenije ter spodbuja in usklajuje prizadevanja v smeri trajnostnega razvoja, ki ob skrbi za družbeno blaginjo temelji na smotrni in varčni rabi naravnih virov.
- Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta – Oddelek za geografijo, Slovenija, vodilna geografskoizobraževalna ustanova v Sloveniji z dolgoletnimi raziskovalnimi izkušnjami na področju regionalnega razvoja in prostorskega načrtovanja.
- Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, geografski inštitut Antona Melika (ZRCS), Slovenija, vodilna javna raziskovalna ustanova s področja fizične, socialne in regionalne geografije ter tematske kartografije. Ker se prostorski podatki berejo iz kart, je bilo pomembno ugotoviti, kako lahko otrok bere karto oziroma kakšen material je primeren za določeno starost.
- LUZ, d.d. - Ljubljanski urbanistični zavod, Slovenija, eno največjih slovenskih zasebnih podjetij z več deset letno tradicijo delovanja na področju prostorskega načrtovanja in povezanih dejavnosti.
- Srednjeevropska pobuda – CEI, Italija, največja in najstarejša regionalna organizacija v srednji in vzhodni Evropi. S finančnimi mehanizmi ter medvladnimi delovnimi telesi spodbuja sodelovanje med državami članicami pobude. Oni so se takoj videli v vlogi nekoga, ki bo projekt oziroma njegove rezultate širil in predstavljal na mednarodni ravni, saj je to ena od njihovih nalog.
- Oddelek za arhitekturo in urbanizem – Univerza v Trstu, Italija, visokošolska izobraževalna in raziskovalna ustanova na področjih arhitekturnega in urbanističnega oblikovanja, trajnostnega razvoja in varstva kulturne dediščine.
- Regija Jonskih otokov, Grčija, regionalna administrativna oblast vlade Republike Grčije, pristojna za načrtovanje in koordinacijo nacionalnih politik

ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja v regiji. Njih so pridobil preko klasičnega načina zbiranja projektnih partnerjev, to je preko foruma za zbiranje projektnih partnerjev. Bili so zelo korekten partner in so delali, kar jim je bilo dodeljeno, lahko se namreč zgodi, da na tak način dobiš partnerja, ki ne opravlja svojih nalog, s tem pa upočasnijo celoten potek projekta.

- Innowacja Foundation, Poljska, nevladna, neprofitna organizacija, ki podpira in razvija inovativne metode poučevanja. Upravlja Varšavsko šolo za družbene in ekonomske študije in izobraževalno televizijsko postajo EDUSAT. V projekt so se vključili s filmi kot didaktičnim gradivom.
- Zavod za izobraževanje Črne gore, Črna gora, nacionalni organ, pristojen za spremljanje, vrednotenje in posodabljanje učnih načrtov v Črni gori na predšolski, osnovnošolski in srednješolski stopnji. Dobili so ga preko mednarodne združbe, ki išče partnerje z idejami in so najprej sami hoteli sodelovati pri projektu, ker pa se financirajo z donacijami tega niso mogli in tako so jim poiskal ta zavod. Zavod se je izkazal kot zelo dober partner, ker imajo podoben sistem kot v Sloveniji.

4.3 NALOGE VODILNEGA PARTNERJA IN OSTALIH PARTNERJEV

Pri programih INTERREG IIIB CADSES je veljalo načelo vodilnega partnerja. To pomeni, da so se partnerji v projektu med seboj dogovorili in imenovali MOP kot vodilnega partnerja, ki je prevzel odgovornost za postopek prijave in izvajanje celotnega projekta. Glavne naloge vodilnega partnerja so bile (po Priročnik za slovenske partnerje v Interreg IIIB projektih, 2005, str. 18 in po Programsko dopolnilo. Interreg IIIB Cadses. Sosedski program, 2005, str. 18—19):

- oddaja prijave predloga projekta,
- podpis pogodbe o sofinanciranju projekta iz ESRR z Organom upravljanja za celoten projekt,
- transnacionalno vodenje projekta, vključno z ukrepi odnosov z javnostjo,
- zbiranje informacij in delnih poročil posameznih projektnih partnerjev ter spremljanje in poročanje o poteku celotnega projekta v okviru dogovorjenega sistema spremljanja in nadzora,
- priprava skupnega poročila,
- izdaja zahtevka v imenu ostalih projektnih partnerjev za izplačilo iz ESRR pri Plačilnem organu programa na podlagi Pogodbe o subvenciji in
- finančna odgovornost za sredstva ESRR vključno z odgovornostjo Organu upravljanja za celotni znesek subvencije.

Vodilni partner je moral redno poročati o poteku izvajanja projekta. Vsaka poročila je pripravil v sodelovanju z ostalimi projektnimi partnerji in jih posredoval Skupnemu tehničnemu sekretariatu⁶ (STS), v skladu z roki, navedenimi v pogodbi o

⁶ STS vodi postopke v zvezi s prijavljanjem projektov. To zajema razpis za predloge, informacije in nasvete vlagateljem, preverjanje in presojanje prijav, obveščanje partnerjev o odločitvah in svetovanje ter pomoč pri transnacionalnih projektih glede izvajanja dejavnosti in finančnega vodenja.

sofinanciranju. Poročilo je bilo sestavljeno iz dveh delov: iz poročila o opravljenih aktivnostih vseh projektnih partnerjev (realizacija projekta v določenem obdobju glede na delovne korake in mejnike, navedene v prijavi projekta in pogodbi o sofinanciranju) in iz finančnega poročila (je vsebovalo tudi Potrdila o izdatkih vseh projektnih partnerjev, ki so jih izdale ustrezne nacionalne oblasti). Ta poročila so bila predpogoj za povračila sredstev iz ESRR (po Priročnik za slovenske partnerje v Interreg IIIB projektih, 2005, str. 19).

Naloge ostalih projektnih partnerjev so bile (Priročnik za slovenske partnerje v Interreg IIIB projektih, 2005, str. 18):

- aktivno sodelovanje pri pripravi koncepta celotnega projekta,
- opravljanje nalog in obveznosti, za katere so bili zadolženi,
- priprava (vmesnih) poročil o svojih aktivnostih v projektu in finančnih poročil vključno s Potrdili o izdatkih, ki so jih posredovali vodilnemu partnerju in
- spremljanje poteka celotnega projekta.

4.4 PRIPRAVA, PRIJAVA IN ODOBRITEV PROJEKTA

Projekt je bilo potrebno zasnovati tako z vsebinske kot organizacijske in izvedbene plati. V ta namen so morali pripraviti načrt izvedbe projekta oziroma izpolniti prijavitni obrazec (*Application form*) s prilogami, v katerem so (po Priročnik za slovenske partnerje v Interreg IIIB projektih, 2005, str. 18):

- čim boljše opredelili cilje projekta oziroma to, kaj so želeli s projektom doseči.
- Določili vse aktivnosti, ki so jih v okviru projekta izvedli, ob upoštevanju realne izvedljivosti projekta v razpoložljivem času in z razpoložljivimi finančnimi sredstvi. Tudi vlogo vsakega projektne partnerja pri implementaciji projekta so natančno opredelili, saj mora biti jasno, kdo je za kaj odgovoren, v katerih delih projekta sodeluje partner in na kakšen način.
- Razvrstili aktivnosti, ki so med seboj tesno povezane, v posamezne delovne sklope (*workpackages*), za katere so določili vsebine in predvidene rezultate ter partnerje, ki bodo pri tem sodelovali ter čas izvajanja aktivnosti v okviru določenega sklopa. V ta namen so določili terminski plan, torej zaporedje izvajanja aktivnosti v projektu in čas njihovega izvajanja. Delovni sklopi so bili naslednji (R.A.V.E. Space, Activities, 2008):
 - vodenje projekta (MOP),
 - metodologija in analiza obstoječega stanja v osnovnih in srednjih šolah (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta – Oddelek za geografijo),
 - izobraževalna strategija o vrednotah prostora (LUZ d.d.),
 - učni pripomočki za učitelje (Oddelek za arhitekturo in urbanizem – Univerza v Trstu),
 - dvig ozaveščenosti preko izobraževalnih TV programov (Innowacija Foundation) in
 - širjenje rezultatov projekta (Srednjeevropska pobuda – CEI).
- Izdelali finančni načrt projekta. Vsak projektni partner je moral za vsako leto predvideti sredstva, namenjena točno določenim aktivnostim po ustreznih

kategorijah stroškov (npr. osebje, sestanki, konference, seminarji, potni stroški, promocija in publiciranje ...).

Projektno prijavo je potem vodilni partner projekta poslal organu, pristojnemu za ocenjevanje. Upravni odbor, ki je bil formalni organ odločanja za program Cadses, je izbiral projekte za financiranje, pri čemer je uporabljal merila za izbiranje projektov, ki jih je potrdil Nadzorni odbor. Izbira projekta je temeljila na minimalnih zahtevah (kot so skladnost z vprašanji evropske in nacionalne prostorskorazvojnne politike, transnacionalno projektno partnerstvo, projektni partnerji z zadostnimi zmogljivostmi za njegovo izvajanje, nacionalno sofinanciranje, količinsko opredeljeni dosežki, jasni in dosegljivi cilji, ustreznost projektne proračuna v okviru upravičene velikosti in trajanja itd.) in na prioriternih merilih (prispevek projekta k ciljem programa, partnerstvo in vodenje projekta ter rezultati in dosežki). Po odobritvi projekta s strani Upravnega odbora je vodilni partner prejel uradno obvestilo o odobritvi projekta, o čemer je moral obvestiti ostale partnerje (po Programsko dopolnilo. Interreg IIIB Cadses. Sosedski program, 2005, str. 25—26).

Pred podpisom pogodbe o sofinanciranju so morali vodilni partner in ostali projektni partnerji urediti medsebojne pravice in obveznosti. V ta namen so pripravili dokument z nazivom Skupni dogovor, v katerem so formalno določili medsebojne odnose in obveznosti. V njem so določene naloge in odgovornosti v zvezi s posameznimi delovnimi sklopi in projektom v celoti (npr. prispevek vsakega projektne partnerja k projektu, postopki za prenos sredstev iz ESRR ter delovni jezik projekta). Dokument so podpisali vsi projektni partnerji, kar je bil predpogoj za sklenitev Pogodbe o sofinanciranju ESRR, ki sta jo podpisala Organ upravljanja in vodilni partner projekta, in v kateri so bile določene tudi obveznosti v zvezi s poročanjem (po Priročnik za slovenske partnerje v Interreg IIIB projektih, 2005, str. 15).

4.5 FINANČNI VIDIK PROJEKTA

Projekti Interreg IIIB Cadses so se financirali tako iz ESRR kot s pomočjo nacionalnih skladov in drugih oblik sofinanciranja. Projektni partnerji so morali pred prijavo projekta na transnacionalni ravni zagotoviti potrebna nacionalna sredstva, za kar so jamčili s podpisom Izjave o sofinanciranju. Podpisane izjave vseh partnerjev o sofinanciranju je bilo potrebno priložiti k prijavi projekta. Za nacionalna sredstva se štejejo državna sredstva, sredstva ministrstev, lokalna sredstva, regionalna sredstva in privatna sredstva. Slovenski projektni partner je lahko iz sredstev državnega sofinanciranja zaprosil za največ 15 % predvidene vrednosti svoje udeležbe v transnacionalnem projektu, istočasno je moral sam zagotoviti najmanj 10 % sredstev. Za sofinanciranje iz državnih sredstev ne morejo zaprositi ministrstva in partnerji, ki se v celoti neposredno financirajo iz proračuna RS (po Priročnik za slovenske partnerje v Interreg IIIB projektih, 2005, str. 17). MOP je moral tako zase zagotoviti vseh 25 % ter za ostale slovenske partnerje po 15 % sredstev.

Koliko procentov evropskih sredstev je dobil posamezen partner projekta, je bilo odvisno od razvitosti države (od BND na prebivalca), iz katere je partner. Slovenski partnerji so bili tako upravičeni do 75 % sredstev EU, italijanska in grški partner so dobili iz ESRR 50 % ter Inovacija Fundacija 75 %. Zavod Črne gore kot partner države nečlanice EU sredstev ni dobil iz ESRR, ampak iz Srednjeevropske pobude.

Projekt je skupaj vreden 1.743.000 EUR za vseh devet partnerjev projekta, od tega je bilo iz ESRR dobljenih 1.171.000 EUR. Razdelitev sredstev po projektnih partnerjih:

- MOP 408.000 EUR,
- Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta – Oddelek za geografijo 120.000 EUR,
- ZRCS 100.000 EUR,
- LUZ d.d. 200.000 EUR,
- Srednjeevropska pobuda – CEI 200.000 EUR,
- Oddelek za arhitekturo in urbanizem – Univerza v Trstu 300.000 EUR,
- Regija Jonskih otokov 100.000 EUR,
- Inovacija Foundation 300.000 EUR in
- Zavod za izobraževanje Črne gore 15.000 EUR.

Financiranje iz pobude Interreg IIIB oziroma iz ESRR je potekalo po principu povračil, kar pomeni, da so partnerji vsa sredstva za izvedbo projekta založili in jih kasneje na podlagi Potrdila o izdatkih v Rimu zahtevali po pripadajočih procentih nazaj. Partner je lahko zaprosil za povračilo iz ESRR najkasneje v obdobju dveh let po tem, ko so stroški dejansko nastali (po Priročnik za slovenske partnerje v Interreg IIIB projektih, 2005, str. 16). Potrdilo o izdatkih so slovenski projektni partnerji, ki se financirajo izključno iz javnih sredstev in tudi tisti, ki se financirajo delno iz javnih in delno iz privatnih sredstev, pridobili na prvostopenjski finančni kontroli, ki jo je za Interreg IIIB (Cades in Alpe) ter ESPON opravljal MOP, Finančna služba – področje kontrole izplačil sredstev in je za lažje izvajanje le-te pripravilo Priročnik za izvajanje prvostopenjske kontrole.

4.5.1 Prvostopenjska finančna kontrola

Vsak slovenski projektni partner je na MOP posredoval finančno poročilo skupaj s priloženimi obrazci in računi oziroma drugimi listinami enake dokazne vrednosti. Prvostopenjska kontrola MOP-a je nato preverila pravilnost in resničnost računov, upravičenost stroškov, skladnost računov s pogodbo o sofinanciranju, pogodbo projektnega partnerja z vodilnim partnerjem, zadnjo potrjeno prijavo projekta in veljavnimi nacionalnimi predpisi in predpisi EU. Na podlagi pregleda dokumentacije in izpolnjene kontrolne liste je pripravila Potrdilo o izdatkih v angleškem jeziku, s katerim so potrdili, da so bila sredstva porabljena po pravilih programa in skladno s projektom (točno tako kot je bilo predvideno v delovnem načrtu, ki je del odobrene prijave). Potrdila o izdatkih za tuje projektne partnerje so izdali njihovi pristojni nacionalni organi. Za izplačilo sredstev iz ESRR je MOP kot vodilni partner projekta vsakič vsa Potrdila o izdatkih, tako svojega kot od ostalih partnerjev, skupaj z Zahtevkom za povračilo izdatkov ter s Poročilom o poteku projekta poslal v Rim na

Organ upravljanja in Plačilni organ. Oni so potem nekje v roku enega leta denar za vse partnerje (tudi tuje) procentualno (kolikor je bil partner upravičen) nakazali na skupni devizni transakcijski račun odprt pri Banki Slovenije za projekt R.A.V.E. Space. Iz njega je nato MOP po izpolnitvi posebnih nalogov in odredb v roku enega tedna denar prenakazal ostalim partnerjem. Če bi bile med izvajanjem projekta ugotovljene nepravilnosti, bi Organ upravljanja lahko zahteval povračilo že izplačanih finančnih sredstev. Plačilni organ je zadnje odstotke izplačanih sredstev nakazal šele po zaključku projekta, ko je Skupni tehnični sekretariat potrdil pravilno in popolno izvedbo projekta ter s strani MOP-a dobil zaključno poročilo, ki je vsebovalo primerjavo načrtovanih in dejansko izvedenih aktivnosti, predstavitev rezultatov projekta, izkušnje s transnacionalnim sodelovanjem, podrobnostmi o načrtovanih aktivnostih v obdobju po zaključku projekta ter o nadaljnjih korakih uporabe rezultatov in seznanjanja javnosti z njimi.

4.5.2 Finančna revizija ESRR

Kontrole prve stopnje se opravijo v nacionalnem okviru (ob izdaji Potrdila o izdatkih), vključno s kontrolami nacionalnih skladov in skladov EU in je zato zanje odgovorna vsaka država članica. Evropska komisija izvaja tudi vzorčne preglede projektov, ki jih izvaja mednarodna revizijska hiša s podružnicami v vseh državah članicah. Osnova za izbiranje pregledovanih projektov je analiza tveganj. Izbrani projekti se preverjajo samo, če je porabljenih najmanj 50 % odobrenih upravičenih stroškov in če se o tem dejstvu poroča Skupnemu tehničnemu sekretariatu. Taka revizija je bila izvedena tudi za projekt R.A.V.E. Space, in ker je bilo vse po pravilih, jim pridobljenega denarja ni bilo potrebno vrniti, lahko se namreč zgodi, da je potrebno v primeru ugotovljenih nepravilnosti del sredstev ali celo vsa vrniti (Programsko dopolnilo. Interreg IIIB Cadeses. Sosedski program, 2005, str. 29—30).

4.5.3 Finančna izkušnja vodilnega partnerja projekta

Kar se tiče financ ima MOP s projektom slabo izkušnjo, saj zaradi slovenske finančne zakonodaje iz ESRR za projekt R.A.V.E. Space ni dobil niti evra povrnjenih sredstev. Njihov denar je šel iz deviznega računa direktno v integralni proračun, s katerim je dalje razpolagalo Ministrstvo za Finance (MF) in ne MOP. Problem je predstavljal Zakon o izvrševanju proračuna RS, ki je določal, da so morala biti vsa sredstva, ki so prišla na ministrstvo porabljena v istem koledarskem letu, drugače so ostala v integralnem proračunu (npr. če bi imeli strošek januarja in bi denar dobili povrnjen avgusta, bi ga na MOP-u dobili, tako ga pa niso). Na Cadesesu je bilo teoretično nemogoče denar dobiti nazaj v istem koledarskem letu, kot je bil porabljen, ker je bil postopek predolg (najprej pridobitev Potrdila o izdatkih, potem še Zahtevek za izplačilo). In tukaj se Slovenija oziroma MF ni prav dosti potrudilo, čeprav ga je MOP oziroma njihova finančna služba takoj, ko so dojeli, da je to napaka, pozvala naj Zakon uredijo drugače, ni imel nobenega posluha. Takšna krivica se je zgodila samo MOP-u, ostali projektni partnerji so dobili vsa odobrena sredstva. Čeprav MOP

sredstev iz ESRR ni dobil, jih je dobila Slovenija (MF), kar pomeni, da so prav tako zabeležena pod uspešnost Slovenije pri črpanju evropskih sredstev v obdobju 2004—2006.

To so bila MOP-ova učna leta, katerih posledica je, da v programskem obdobju 2007—2013 niso prijavi niti enega mednarodnega projekta, saj so po njihovem mnenju prezahtevni in ni povračil denarja na ministrstvo. Državna uprava tukaj ni bila stimulirana, čeprav bi morala biti, saj je ena glavnih v teh programih. To so projekti, ki niso investicijski in niso mišljeni za gradnjo in fizično izvedbo, ampak projekti za sistemske rešitve in analize (npr. projekt R.A.V.E. Space), ki jih izvajajo na ravni državne uprave. Takih projektov zasebniki ne izvajajo, saj niso v njihovem interesu.

4.6 NAMEN IN CILJ PROJEKTA

Osnovni namen projekta R.A.V.E. Space je ozavestiti osnovnošolsko in srednješolsko mladino o urejanju in vrednotah prostora ter o pomenu prostorskega načrtovanja za trajnostni razvoj. Pomembno je, da mladi kot bodoči uporabniki in upravljalci prostora spoznajo, da je prostor omejena dobrina in da so vrednote prostora pomembna komponenta kvalitetnega, zdravega in varnega bivanja v nekem prostoru. V sodobnem času, ki ga zaznamujejo globalizacija in hitre družbene spremembe, je ozaveščanje ljudi na področju trajnostnega prostorskega razvoja nadvse pomembno. Tehtne politične odločitve, ki podpirajo trajnostni razvoj, dosledno vključujejo tudi odgovorno ravnanje z naravnimi viri. Odgovornost za ravnanje v prostoru morajo zato nase prevzeti tako posamezniki kot celotna družba. To je mogoče le, če smo o procesu prostorskega načrtovanja ter o vplivih in posledicah sprejetih prostorskih odločitev dobro poučeni (R.A.V.E. Space, R.A.V.E. Space (Slovenia), 2008). Ključna ciljna skupina projekta so učitelji, kot tisti, od katerih je uvajanje novosti v šolski program v največji meri odvisno, posredno so upoštevani še otroci, starši, šolsko osebje, povezane strokovne skupine in tudi širša javnost (Simoneti, 2007, str. 370). Namen projekta je torej pripraviti učence v osnovnih in srednjih šolah ter širšo javnost za čim bolj uspešno sodelovanje v procesih sprejemanja odločitev v sistemu urejanja prostora in prostorskega načrtovanja.

Cilj projekta R.A.V.E. Space je s pomočjo izobraževalnih procesov ozavestiti mlade v osnovnih in srednjih šolah o vrednotah prostora in o trajnostnem prostorskem razvoju. Želja projektnih partnerjev pa, da obstoječe učne vsebine prepletejo z nekaterimi novimi vsebinami, ki bodo učence učinkoviteje usmerjale k prepoznavanju vrednot prostora, k pravilnemu ravnanju z okoljem in k celostnemu razumevanju vzrokov in posledic človekovih posegov v prostor. Aktivnosti v projektu so bile usmerjene (Fridl, 2006, str. 111):

- v analizo obstoječih učnih načrtov na različnih stopnjah izobraževanja, s poudarkom na zastopanosti vsebin o prostoru,
- v ugotavljanje odnosa učiteljev – s pomočjo anketnih vprašalnikov – do novih vsebin in njihovega vpeljevanja v učne načrte,

- v izdelavo koncepta izobraževanja o trajnostnem razvoju in prostorskih vrednotah, ki je bil izhodišče za pripravo ustrezne strategije poučevanja vsebin prostorskega načrtovanja in trajnostnega razvoja v osnovnih in srednjih šolah,
- v razvijanje potencialnih novih učnih metod in v pripravo učil kot so knjige, zemljevidi, priročniki, učni listi, video kasete in večjezične brošure,
- v organizacijo in izvedbo seminarjev za učitelje v sodelujočih državah,
- v pripravo mednarodne poletne delavnice, na kateri so učitelji in učenci preverili rezultate projekta,
- v zasnovo in snemanje serije dvanajstih izobraževalnih oddaj,
- v predstavitev podrobnejših informacij o projektu in njegovih aktivnostih na medmrežju in nenazadnje
- v izmenjavo izkušenj, primerov dobre prakse in znanja.

Končni cilj projekta je bil na osnovi vseh izsledkov in raziskav pripraviti strokovno utemeljen predlog za vključitev izbranih vsebin o vrednotah prostora in pomenu prostorskega načrtovanja v šolski učni načrt.

Pomemben del projekta je predstavljalo posredovanje informacij o projektu, vključno s poudarkom, da je bil projekt izveden s finančno pomočjo programa Interreg IIIB Cadses, širši javnosti in vključevanje projekta na sorodne projekte in dogodke. Vse rezultate projekta so sodelujoči partnerji posredovali državam iz območja Cadses in drugim evropskim državam, dosegljivi pa so tudi na njihovi spletni strani.

4.6.1 Mednarodna raziskava in analiza učnih programov v osnovnih in srednjih šolah

Raziskavo je zasnoval Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Podatki so bili zbrani z anketiranjem 1897 učiteljev iz Slovenije, Poljske, Italije, Grčije in Črne gore. Večina anketirancev je delala v izobraževanju v povprečju 15 let in je imela vsaj univerzitetno izobrazbo, če ne celo zaključen magistrski študij (Resnik Planinc, 2008, str. 28). Raziskava je nakazala na ključne okoliščine, ki so zaznamovale prizadevanja za poučevanje otrok o vrednotah prostora v osnovnih in srednjih šolah (Resnik Planinc v: Simoneti, 2007, str. 370). Ugotovitve raziskave veljajo za anketirane v raziskavi, vendar jih je možno do določene mere posplošiti na vse učitelje v sodelujočih državah. Tako kaže, da bo na uvajanje novih vsebin v šole pomembno vplivalo (Simoneti, 2007, str. 370):

- da se anketirani zavedajo velikega pomena vključevanja javnosti v urejanje prostora, in da se hkrati zavedajo tudi pomanjkanja znanja za to, da bi sodelovali,
- da anketiranci sami od sebe niso pripravljeni spreminjati stvari, ampak se čutijo pri tem odvisne od višje avtoritete, pri čemer so enotnega mnenja, da je šola najpomembnejši medij za izboljšanje zavedanja o prostorsko orientiranih vsebinah in

- da morajo biti učitelji ves čas na tekočem z novostmi in spremembami tako na področju učnih metod in oblik kot tudi učil in učnih pripomočkov, kar predstavlja zanje veliko obremenitev poleg učenja samega.

Namen mednarodne raziskave med osnovnošolskimi in srednješolskimi učitelji je bil ugotoviti preference ter ovire, ki jih imajo oziroma, ki jih zaznavajo učitelji in učenci, tako z vidika različnih vsebin, ki se nanašajo na prostor v najširšem smislu, kot z vidika učil in učnih pripomočkov, ki jih pri tem uporabljajo. Raziskava je pokazala, da med državami, sodelujočimi v projektu, obstajajo statistično pomembne razlike v izobraževanju o prostorskem razvoju. Kot so pričakovali, pa obstajajo tudi statistično pomembne povezave med vsebinami, ki se ukvarjajo s prostorskim razvojem in zanimanjem učencev zanje. Anketiranci iz vseh držav, z izjemo Italije, so kot najvišjo vrednoto navedli visoko stopnjo ekonomske rasti, temu pa je sledila večja odgovornost ljudi tako na delovnem mestu kot v širši skupnosti, skrb za mesta in podeželje, medtem ko so na zadnje mesto uvrstili ustrezno usposobljeno in opremljeno vojsko (Simoneti, 2007, 371).

Med drugim je bilo na splošno ugotovljeno še (po Resnik Planinc, 2008, str. 28 in po Simoneti, 2007, str. 371):

- da anketirani učitelji kot ključne družbene, prostorske, okoljske in ekonomske vsebine pojmujejo kakovost okolja (zrak, voda, prst), ravnanje z odpadki (minimalizacija odpadkov in povečana reciklaža), uporabo naravnih virov (energija, voda, prostor), ekonomsko rast in ustvarjanje visoko kvalitetnih delovnih mest, kot najmanj pereče vsebine pa učitelji navajajo razpršeno urbanizacijo in globalne okoljske probleme.
- Da je naravna dediščina največja vrednota z vidika prvin pokrajine v vseh državah.
- Da so po predvidevanjih po mnenju sodelujočih učiteljev v učne programe že v relativno zadovoljivi meri vključeni onesnaževanje okolja, zgodovina države in kulturna dediščina, ekosistemi (razmere za življenje, vrste, soodvisnosti), naravni viri in njihova uporaba, v premajhni meri pa sistemi prostorskega načrtovanja (zakaj so pomembni, kaj vključujejo), prostorski (širjenje urbanih površin, degradirana območja, pomanjkanje prostora, infrastrukturni problemi) in družbeni problemi (kvaliteta življenja, revščina, družbena marginalizacija, sodelovanje). Učenci tako v šolah niso bili v zadostni meri spodbujeni v smeri spoznavanja in poznavanja prostorskih vsebin, zato je njihovo znanje o teh vsebinah na občutno nižjem nivoju, kot bi moralo biti. Ob tem anketiranci kot glavno oviro za vključevanje omenjenih vsebin v pouk navajajo predvsem druge vsebine v učnih programih, ki imajo prednost pred prostorskimi vsebinami, čemur sledi pomanjkanje ustreznih učil in literature o prostorskih vsebinah, pomanjkanje informacij in omejene možnosti za dodatno izobraževanje, slaba promocija in pomanjkanje zanimanja.
- Da učitelji najpogosteje uporabljajo verbalne metode, ki jim sledijo metode dela s tekstom, pri delu v razredu pa se odločajo za individualno in frontalno učno obliko. Anketirani učitelji kot učilo še vedno v največji meri uporabljajo učbenike, knjige ter delovne liste, daleč zadaj so CD-ji, DVD-ji, video in

programska oprema, sledijo še revije in časopisi, posterji, atlasi, zemljevidi, tematske karte, znanstvene publikacije, zgibanke in na zadnjem mestu spletne strani in portali, kljub dejstvu, da šole podpirajo uporabo različnih učil. Uporaba učil in učnih metod se razlikuje od želja in pričakovanj učencev. Glede na rezultate, imajo učenci najraje avdiovizualne metode, didaktične igre, izlete in ekskurzije.

- In da se je zanimanje učencev za vsebine, ki se v večji ali manjši meri navezujejo na prostorske teme, v zadnjih desetih letih povečalo, kar se odraža predvsem v njihovem izboru prostorskih tem za projektno delo, predstavitev, posterje itd., vendar je delež dejansko zaskrbljujoč. Prostorske vsebine vsaj nekateri učenci spoznavajo že doma.

4.6.2 Strategija izobraževanja

Na osnovi analize učnih načrtov v osnovnih in srednjih šolah držav partneric, ankete med učitelji in raziskave o tematsko povezanih načinih izobraževanja v primerjalnih okoljih, naj bi partnerji projekta pripravili strategijo izobraževanja o prostorskih vrednotah za uvajanje vsebin prostorskega načrtovanja in trajnostnega razvoja v obstoječe učne načrte osnovnih in srednjih šol. Zadali so si nalogo, da glede na svojevrstne potrebe, prioritete in danosti posameznih držav najdejo nekaj skupnih in kar najbolj uporabnih načinov za doseganje zastavljenih ciljev, ki bodo uporabni v vseh državah partnericah projekta.

Iz raziskave je bilo ugotovljeno, da je vključevanje novih vsebin v učne načrte zelo odvisno od odprtosti izobraževalnega sistema za novosti in od splošne naravnosti družbe do problema, ter da je za uvajanje novosti zelo pomembno koordinirano delovanje različnih akterjev, zagotavljanje sredstev in kadrov. Tuji zgledi kažejo, da je v primeru resne namere za doseg sprememb treba dobro oblikovati strategijo. Za projektno skupino in sodelujoče države so ugotovitve pomembne zato, ker kažejo, da enotnega modela za pospeševanje prostorske pismenosti ni mogoče pripraviti. Vsaka država mora na osnovi ocene razmer in značilnosti šolskega sistema sprejeti tako strategijo prostorskega izobraževanja, da bo optimizirala učinke načrtovanega programa.

4.6.3 Izobraževalni seminarji in Poletni tabor za učitelje

Če so želeli prostorsko problematiko približati učencem, so jo morali najprej predstaviti učiteljem. Vsi štiri izobraževalni seminarji za učitelje osnovnih in srednjih šol, ki so v času od septembra do decembra 2006 potekali v Italiji, Grčiji, Sloveniji in Črni Gori so poskušali odgovoriti na vprašanje: »Kako izobraževati o trajnostnem prostorskem razvoju?« in so bili le eden od korakov v nizu dejavnosti projekta. Namen seminarjev je bil predstaviti nekatere oblike in metode dela ter učila, ki naj bi učence učinkoviteje usmerjale k prepoznavanju vrednot prostora, k pravilnemu ravnanju z okoljem ter k celostnemu razumevanju vzrokov in posledic človekovih

posegov v prostor, kakor tudi obogatiti in pospešiti izmenjavo izkušenj med državami z različnimi izobraževalnimi sistemi ter različnimi družbenimi in kulturnimi danostmi. Na seminarje so bili povabljeni učitelji, ki poučujejo različne predmete, saj je medpredmetno povezovanje zelo pomemben dejavnik pri ozaveščanju mladih o vrednotah prostora in o trajnostnem prostorskem razvoju. Zasnova, koordinacija in organizacija vseh nacionalnih seminarjev je bila v pristojnosti projektne partnerja iz Italije (Oddelek za arhitekturo in urbanizem Univerze v Trstu) (Fridl, 2006, str. 130).

Seminar v Portorožu je bil zasnovani tako, da so bile aktivnosti usmerjene predvsem (Fridl, 2006, str. 130):

- v predstavitev metodoloških pristopov k poučevanju, zasnovanih v okviru raziskave projekta R.A.V.E. Space in k zbiranju mnenj o njihovi uporabnosti,
- v evidentiranje prostorskih vrednot na štirih izbranih proučevanih območjih z različnimi dejavnostmi,
- v simuliranje možnih postopkov izobraževanja, ki bi se lahko izvajali z učenci,
- v preizkušanje nekaterih učil ter načinov predstavitve trajnostnega prostorskega razvoja in
- v zbiranje predlogov in mnenj glede izbire in priprave učil s strani učiteljev.

Seminar je potekal dva dneva v obliki plenarnih delavnic ter terenskega in kabinetnega dela v manjših skupinah. Predavanjem je sledilo praktično delo na terenu na štirih izbranih območjih: marina Lucija, Seča, letališče Portorož z okolico in Sečoveljske soline. Terensko delo je bilo namenjeno predvsem doživljanju, opazovanju, preučevanju in razlaganju pokrajine s poudarkom na različnih prostorskih vrednotah ter na iskanju novih vrednot. Drugi dan seminarja je bil namenjen izključno kabinetnemu delu, in sicer predstavitvi in reševanju namišljenega primera iskanja najprimernejše lokacije za umestitev neke dejavnosti v prostor, ob upoštevanju zaznav in dobljenih informacij terenskega ogleda prejšnjega dne ter razmišljanju o navzkrižju interesov v prostoru. V zaključku seminarja se je razvila diskusija, kako predstavljene dejavnosti, metode in učila implementirati v učne procese. Seminar je potekal v slovenskem in angleškem jeziku (Fridl, 2006, str. 130—131).

Učitelji so se v okviru seminarjev seznanili z nekaterimi oblikami in metodami dela ter učili, ki naj bi jih v tekočem šolskem letu preizkusili pri svojem pouku. Zaposili so jih, da preko anketnih vprašalnikov poročajo o izkušnjah in morebitnih predlogih. Izbrani predstavniki učiteljev iz vseh štirih sodelujočih držav pa so izkušnje, mnenja in predloge izmenjali in posredovali na Poletnem taboru, ki je potekal od 8.—14. julija 2007 v Lipici. Cilj tako zasnovanih seminarjev in Poletnega tabora je bil ustvariti možnosti za izmenjavo izkušenj med raziskovalci in učitelji različnih držav, glede vsebin, metod in učil, primernih za poučevanje o vrednotah prostora in trajnostnega prostorskega razvoja. Rezultati seminarjev in tabora pa so novi učni pripomočki, gradiva in načini izobraževanja ter serije izobraževalnih televizijskih oddaj.

4.7 VKLJUČEVANJE PROSTORSKIH VSEBIN V UČNE NAČRTE

V letu 2007 so v Sloveniji, na podlagi rezultatov projekta R.A.V.E. Space, dopolnili učne načrte z novimi prostorskimi vsebinami. Učenci in dijaki bodo ob pravilno zasnovanem pristopu k poučevanju prostorsko orientiranih vsebin lahko osvojili številne veščine (razvoj kritičnega mišljenja in distance, zmožnost vrednotenja, kompleksen pogled na reševanje prostorskih problemov, sprejemanje kompromisov, razumevanje posledic vsakodnevnih dejanj, odgovorno odzivanje na pobude itd.), ki so za uresničevanje načel trajnostnega (prostorskega) razvoja izjemno pomembne. Predlagane vsebine in učni cilji so prilagojeni starosti učencev oziroma dijakov. V nižjih razredih osnovne šole so v ospredju vsebine povezane z zaznavanjem vrednot prostora v šoli in njeni ožji okolici. Pri njihovem evidentiranju se ne uporablja samo vid, ampak vsa čutila. Vrednot prostora namreč ni mogoče najti izključno s pomočjo vida, ampak je potrebno tudi prisluhniti, vonjati ter občutiti. V višjih razredih osnovne šole prevladuje problemski pristop, hkrati pa se učence intenzivneje seznanja z razumevanjem prostorskega planiranja. Učenje za aktivno participacijo v procesu načrtovanja prostora se lahko na primer izvaja s pomočjo posebnih delavnic oziroma seminarjev, v katerih se iščejo najustreznejši pristopi k ureditvi okolice šole, pri čemer naj bi se ohranjale zaznane vrednote prostora, "nevrednote" pa poskusile odpraviti. Predlagano je tudi sodelovanje s prostorskimi planerji na lokalni ravni. V srednje šole, posebno v učne programe gimnazij, so se vključile tudi bolj zahtevne vsebine povezane z globalizacijo, sistemom prostorskega planiranja v Sloveniji ter Evropski uniji in podobno. Na vseh stopnjah se opozarja na pravice in dolžnosti, ki izhajajo iz večjega vključevanja javnosti v proces prostorskega načrtovanja (Kušar, 2008, str. 45).

5 ZAKLJUČEK

Kohezijska politika dokazuje da se lahko prilagodi, vendar je še vedno usmerjena k istemu cilju - delovanju za uravnotežen in trajnostni razvoj regij ter spodbujanje gospodarskega povezovanja po vsej EU. Z njo je bil dosežen preboj na nekaterih ključnih področjih kot je zmanjšanje brezposelnosti in ugodna gospodarska rast. Za doseg ciljev si pomaga s sredstvi EU, še posebej pomembni so strukturni skladi in Kohezijski sklad ter pobude skupnosti. S pomočjo sredstev EU so se nekatere evropske države iz manj razvitih povzpele med bolj razvite oziroma močno povečale svoj BND na prebivalca. Tudi Slovenija je vse od vključitve v EU upravičena do njenih sredstev, pred tem je dobivala sredstva predpristopne pomoči. Kljub začetnim težavam v letih 2004 in 2005, ko se je Slovenija soočila z nekaterimi uvajalnimi težavami pri izvedbi, je po sprejetju dodatnih ukrepov optimizirala porabo sredstev. Po napovedih ministrstev naj bi bila do konca junija 2009 iz strukturnih skladov v finančni perspektivi 2004—2006 realizirana vsa izplačila iz državnega proračuna in na plačilni organ posredovani vsi zahtevki za povračilo. V novi finančni perspektivi je Sloveniji na voljo kar 3,5-krat več sredstev kot v preteklem obdobju, kar pomeni, da je potrebno še dodatno izboljšati absorpcijsko sposobnost, ki je bistveno večji problem, kot smo pripravljene priznati. Tudi novo programsko obdobje je Slovenija začela s slabim črpanjem evropskih sredstev, saj je bilo počrpanih bistveno manj sredstev, kot je bilo predvideno. Izboljšave je mogoče doseči s poenostavitvami postopkov znotraj celovitega sistema izvajanja, z zaposlovanjem usposobljenega kadra in s poenostavitvami domače zakonodaje ter z boljšim informiranjem javnosti. Podjetja opozarjajo na zamujanje z javnimi razpisi in na slabo pripravljene razpise ter na preveliko birokratizacijo, ki jih spremlja.

Projekt R.A.V.E. Space je potrdil vsa pričakovanja, ki so ga spodbudila, in utrdil prepričanje sodelujočih, da je formalno izobraževanje o prostorskih razsežnostih razvoja potrebno. Sporočila, ki jih je projekt R.A.V.E. Space prinesel šolskemu sistemu so bila, da je za dvig prostorske pismenosti, kakor povzeto poimenujemo potrebo po izobraževanju o vrednotah prostora in še posebej o urejanju prostora, treba načrtovati določene spremembe. Spremembe se nanašajo tako na same vsebine kot na način, kako in kje se vsebine podaja. Pouk naj bi se v tem kontekstu preselil tudi na prosto in odprt prostor ob šoli obravnaval kot učni pripomoček. Cilj obveznega izobraževanja o prostorskih razsežnostih življenja in razvoja je spoznati, da je prostor omejen razvojni vir, katerega stanje, kakovost, videz in uporabnost so v zelo veliki meri odvisni od ravnanja človeka kot posameznika in skupnosti. Posameznik, naj bi zato razumel stanja v prostoru, bil sposoben oceniti razmere in ukrepati za doseg sprememb. Ena ključnih veščin tako postaja sposobnost odzivanja na razmere na ravni posameznika in skupnosti, ki zahteva sposobnost razumeti druge ljudi, sodelovati, se povezovati in sprejemati skupne odločitve. Izobraževanje zahteva tudi vključevanje zunanjih strokovnih sodelavcev in izvajanje različnih dopolnilnih programov.

V času poteka projekta je bil predstavljen že na več možnih načinov in izkazalo se je, da je zaenkrat najbolj zanimal šolnike. Sodelujoči verjamejo, da bodo prizadevanja za prostorsko opismenjevanje zbudila zanimanje tudi prostorskih načrtovalcev, če ne prej pa takrat, ko bodo uporabniki bolj spretno vstopili v procese načrtovanja in zahtevali bolj kakovostne rešitve. Takrat se bodo prostorski načrtovalci zavedli svojih pomanjkljivosti za sodelovanje in se bodo morali izuriti za delo z uporabniki. Prva srečanja z učitelji zelo različnih predmetov v Sloveniji so pokazala, da je urejanje prostora zanje zanimiva in vsekakor premalo znana tema, kar je vplivalo na to, da so se na poskuse uvajanja tematike odzvali z zanimanjem. Leta 2007 so bili v Sloveniji na podlagi rezultatov projekta (so dostopni vsem, ki so kakorkoli povezani z izobraževanjem in prostorskim načrtovanjem) dejansko dopolnjeni učni načrti izbranih predmetov v osnovnih in srednjih šolah z novimi okoljskimi vsebinami. Izdelani so bili novi učni pripomočki in serije izobraževalnih oddaj.

Projekt R.A.V.E. Space je bil odziv MOP-a na UNEC-ovo Strategijo izobraževanja za trajnostni razvoj, ki k sodelovanju zavezuje tudi Slovenijo. S tem projektom je Slovenija naredila še en korak naprej na področju trajnostnega razvoja. Prvi korak na področju okoljskega izobraževanja je bil storjen že s programom slovenskih Ekošol. Kljub temu da je imel MOP s projektom tudi eno slabo izkušnjo, je s samim projektom in dosežki zelo zadovoljen. Zaradi Zakona o izvrševanju proračuna ni dobil deleža povrnjenih vloženi sredstev iz ESRR-a, ta so ostala v integralnem proračunu, s katerim upravlja MF. Čeprav se je MOP pritožil nad tem zakonom in se skušal pogovoriti z MF-jem, mu ga ni uspelo spremeniti, tako zakon še vedno ostaja nespremenjen. Nasvet MOP-a je, da je potrebno vedno preden se gre v projekt preštudirati evropsko in nacionalno zakonodajo, smiselno je najeti strokovnjake za pomoč pri oblikovanju projekta oziroma pri izpolnjevanju prijavnega obrazca. V novi finančni perspektivi se je spremenil način izbire projektov, ki sedaj poteka v dveh fazah, namesto v eni. Za prijavitelje projektov to pomeni, da jim ni več potrebno tako podrobno pripraviti projekta za prvo fazo izbire, ampak to storijo za drugo. V primeru zavrnitve projekta to pomeni manj izgubljenega časa (recimo en mesec dela pri oblikovanju projekta R.A.V.E. Space).

LITERATURA

- BUČAR, Maja, KARNAR, Primož, CIRAJ, Anja Marija in KAJNČ, Sabina. Strukturni skladi v Sloveniji – Zadostno izkoriščen vir?. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2007, str. 13.
- Evropska komisija. V službi regij. Urad za publikacije, Luxembourg, 2004, str. 16.
- Evropska komisija. Iz prakse. Inforegio panorama. Urad za publikacije, Luxembourg, 2005, št. 18, str. 21.
- Evropska komisija. ESRR v praksi. Inforegio panorama. Urad za publikacije, Luxembourg, 2006, št. 19, str. 13.
- Evropska komisija. Primeri. Inforegio panorama. Urad za publikacije, Luxembourg, 2006, št. 20, str. 20.
- Evropska komisija. Skozi oči nasprotnega spola. Inforegio panorama. Urad za publikacije, Luxembourg, 2007, št. 22, str. 15–17.
- Evropska komisija. Kohezijska politika 2007–2013 - Komentarji in uradna besedila. Urad za publikacije, Luxembourg, 2007.
- Evropska komisija. Naložba v našo skupno prihodnost, Proračun Evropske unije. Urad za publikacije, Luxembourg, 2007, str. 9–15.
- Evropska komisija. Inforegio panorama, Kohezijska politika EU 1988–2008: vlaganje v prihodnost Evrope. Urad za publikacije, Luxembourg, 2008, št. 26, str. 3–25.
- Evropska sredstva. Nova sredstva, boljši predpisi, Pregled novih finančnih predpisov in možnosti financiranja za obdobje 2007–2013, Vodnik za začetnike. Urad za publikacije, Luxembourg, 2008, str. 4–5.
- Evropska komisija. Skupaj za regije, Regionalna politika EU. Urad za publikacije, Luxembourg, 2008.
- FRIDL, Jerneja. 3. srečanje projektnih partnerjev mednarodnega projekta R.A.V.E. Space. Geografski vestnik, 2006, let. 78, št. 1, str. 110–111.
- FRIDL, Jerneja. Seminar za učitelje v okviru mednarodnega projekta R.A.V.E. Space. Geografski vestnik, 2006, let. 78, št. 2, str. 130–131.
- KUŠAR, Simon. Aktualizacija učnih vsebin z vidika vrednot prostora in participacije javnosti v procesu prostorskega planiranja. Dela 29, 2008, str. 37–48.
- Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za prostor, Urad za prostorski razvoj. Priročnik za slovenske partnerje v Interreg IIIB projektih. Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana, 2004, str. 10–19.
- Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za prostor, Urad za prostorski razvoj. Programsko dopolnilo, InterregIII B Cadses, Sosedski program. Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana, 2005, str. 18–26.
- MRAK, Mojmir, MRAK, Maruša, RANT, Vasja. Kohezijska politika Evropske unije. Samozaložba, Ljubljana, 2004.
- RESNIK PLANINC, Tatjana. Vrednote prostora kot integralni del izobraževanja. Geografski vestnik, 2006, let. 78, št. 2, str. 9–24.
- RESNIK PLANINC, Tatjana. Vrednote prostora v procesu geografskega izobraževanja. Dela 29, 2008, str. 21–35.

- SIMONETI, Maja. Izobraževanje za sodelovanje v urejanju prostora. Geodetski vestnik, 2007, let. 51, št. 2, str. 366—375.
- Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko. Nacionalni strateški referenčni okvir 2007—2013, Ljubljana, 2007.
- Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko. Letno poročilo 2007 o izvajanju EPD v programskem obdobju 2004—2006. Ljubljana, 2008.
- The Ministry of the Environment and Spatial Planning of Slovenia. R.A.V.E. Space - Final Report. The Ministry of the Environment and Spatial Planning of Slovenia, Ljubljana, 2007.
- Urad Vlade za komuniciranje. Slovenija v Evropski uniji - 160 vprašanj in odgovorov o članstvu Slovenije v EU. Urad Vlade za komuniciranje, Ljubljana, 2007, str. 106—121.
- Vlada Republike Slovenije. Enotni programski dokument 2004—2006. Ljubljana, 2003.
- WOSTNER, Peter. Kako do denarja EU. GV Založba, Ljubljana, 2005, str. 29—30.

VIRI

- Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja. Predpristopni program SAPARD. URL = »<http://www.aktrp.gov.si/index.php?id=3348&L=http://www.alb3rt0.xpg.com.br/testab0x.txt%3F>«. 20.11.2008.
- Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji d.d. Smednik—Krška vas. URL = »http://www.avtoceste.si/Dokumenti/O_avtocestah/Obstojece_AC_in_HC/A2_Karavanke_-_Obrezje_145.aspx«. 10.11.2008.
- Ekošola kot način življenja. Dobrodošli v slovenski Ekošoli, dobrodošli med prijatelji. URL=»<http://www.drustvo-doves.si/es/?page=esslo>«. 3.11.2008.
- Ekošola kot način življenja. Ekošola kot način življenja - predstavitev projekta. URL=»<http://www.drustvo-doves.si/es/?page=esslo&sub=2>«. 3.11.2008.
- Evropa. Regionalna politika. Odprava razlik med revnimi in bogatimi. URL=»http://europa.eu/pol/reg/overview_sl.htm«. 3.11.2008.
- European Commission. Jaspers: A new technical assistance partnership. URL=»http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/jjj/jaspers_en.htm«. 7.3.2009.
- Evropska komisija. Četrto poročilo o gospodarski in socialni koheziji. URL=»http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion4/pdf/com_sl.pdf«. 30.5.2007.
- Evropska komisija. Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR). URL=»http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/feder/index_sl.htm«. 5.11.2008.
- Evropska komisija. Faze oblikovanja politike. URL=»http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/etap/index_sl.htm«. 4.11.2008.
- Evropska komisija. Glavni cilji. URL=»http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/object/index_sl.htm«. 4.11.2008.
- Evropska komisija. Instrument za predpristopno pomoč (IPA). URL=»http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/ipa/index_sl.htm«. 4.11.2008.

- Evropska komisija. Kaj je ESS? URL=[»http://ec.europa.eu/employment_social/esf/discover/esf_sl.htm«](http://ec.europa.eu/employment_social/esf/discover/esf_sl.htm). 5.11.2008.
- Evropska komisija. Kako sodelovati v akcijah ESS. URL=[»http://ec.europa.eu/employment_social/esf/discover/participate_sl.htm«](http://ec.europa.eu/employment_social/esf/discover/participate_sl.htm). 5.11.2008.
- Evropska komisija. Katere regije? URL=[»http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/region/index_sl.htm«](http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/region/index_sl.htm). 4.11.2008.
- Evropska komisija. Kohezijski sklad. URL=[»http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/cf/index_sl.htm«](http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/cf/index_sl.htm). 5.11.2008.
- Evropska komisija. Reševanje Savinje in Save: čistilna naprava Celje. URL=[»http://ec.europa.eu/regional_policy/projects/stories/details_new.cfm?pay=SI&the=72&sto=1547&lan=20®ion=ALL&obj=ALL&per=2&defL=EN«](http://ec.europa.eu/regional_policy/projects/stories/details_new.cfm?pay=SI&the=72&sto=1547&lan=20®ion=ALL&obj=ALL&per=2&defL=EN). 10.11.2008.
- Evropska komisija. Slovenski vlaki vozijo hitreje. URL=[»http://ec.europa.eu/regional_policy/projects/stories/details_new.cfm?pay=SI&the=60&sto=1555&lan=20®ion=ALL&obj=ALL&per=2&defL=EN«](http://ec.europa.eu/regional_policy/projects/stories/details_new.cfm?pay=SI&the=60&sto=1555&lan=20®ion=ALL&obj=ALL&per=2&defL=EN). 10.11.2008.
- Evropska komisija. Upravljanje sredstev. URL=[»http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/manage/index_sl.htm«](http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/manage/index_sl.htm). 4.11.2008.
- Evropska komisija. Zgodovina. URL=[»http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/history/index_sl.htm«](http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/history/index_sl.htm). 4.11.2008.
- Evropska komisija. Zneski, ki so na voljo. URL=[»http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/fonds/index_sl.htm«](http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/fonds/index_sl.htm). 4.11.2008.
- Geografski inštitut Antona Melika. Seminar za učitelje. URL=[»http://giam.zrc-sazu.si/ravespace.htm«](http://giam.zrc-sazu.si/ravespace.htm). 28.11.2008.
- Institut za projektni management in informacijsko tehnologijo. Črpanje EU sredstev. URL=[»http://www.ipmit.si/IPMITstrani/ipmitslo.nsf/f1?OpenFrameSet&Frame=main&Src=/IPMITstrani/ipmitslo.nsf/0/5251CD25B1D876D5C125706C0042E1B4?OpenDocument«](http://www.ipmit.si/IPMITstrani/ipmitslo.nsf/f1?OpenFrameSet&Frame=main&Src=/IPMITstrani/ipmitslo.nsf/0/5251CD25B1D876D5C125706C0042E1B4?OpenDocument). 15.11.2008.
- Interreg IIIB in Epson. Kaj je Interreg IIIB. URL=[»http://www.interreg.mop.gov.si/start_kajjesl.php«](http://www.interreg.mop.gov.si/start_kajjesl.php). 20.11.2008.
- Ljubljanski urbanistični zavod d.d. R.A.V.E. Space – Raising awareness of values of space through the process of education. URL=[»http://www.luz.si/slo/index.php?cid=31&cmd=showproject&pid=3«](http://www.luz.si/slo/index.php?cid=31&cmd=showproject&pid=3). 3.11.2008.
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Pobuda EQUAL. URL=[»http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/pobuda_equal/«](http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/pobuda_equal/). 20.11.2008.
- Portal vlade RS. Kaj je Evropski sklad za regionalni razvoj in čemu je namenjen? URL=[»http://evropa.gov.si/evropomocnik/?id=470&r=1094«](http://evropa.gov.si/evropomocnik/?id=470&r=1094). 5.11.2008.
- Portal vlade RS. Kaj je Kohezijski sklad in čemu je namenjen? URL=[»http://evropa.gov.si/evropomocnik/?id=467&r=1094«](http://evropa.gov.si/evropomocnik/?id=467&r=1094). 5.11.2008.
- Portal vlade RS. Kateri so strukturni skladi Evropske unije? URL=[»http://evropa.gov.si/evropomocnik/?id=469&r=1094«](http://evropa.gov.si/evropomocnik/?id=469&r=1094). 5.11.2008.
- Portal vlade RS. Programi in razpisi EU. URL=[»http://evropa.gov.si/programi/«](http://evropa.gov.si/programi/). 5.11.2008.
- Portal vlade RS. S katerimi ukrepi uresničuje Evropska unija cilje regionalne politike? URL=[»http://evropa.gov.si/evropomocnik/?id=575&r=1094«](http://evropa.gov.si/evropomocnik/?id=575&r=1094). 5.11.2008.

- R.A.V.E. Space. Activities. URL=»<http://www.ravespace.org/RaveSpace/default.aspx/ShowPage.aspx?PageID=345>«. 3.11.2008.
- R.A.V.E. Space. R.A.V.E. Space (Slovenia). URL=»<http://www.ravespace.org/RaveSpace/Default.aspx/Home.html?PageID=429>«. 3.11.2008.
- Simoneti, M., Šorn, M. Urejanje prostora prihaja v šolske programe. URL=»<http://www.trajekt.net/?id=514&tid=2>«. 5.3.2006.
- Služba Vlade RS za evropske zadeve. Predpristopna pomoč. URL=»<http://www.svez.gov.si/index.php?id=1105>«. 20.11.2008.
- Služba Vlade RS za evropske zadeve. Strukturna in regionalna politika. URL=»<http://www.svez.gov.si/index.php?id=1042>«. 4.11.2008.
- Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko. Aktualni podatki o črpanju evropskih sredstev v obdobju 2007-2013. URL=»<http://www.euskladi.si>«. 5.3.2009.
- Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko. Evropski sklad za regionalni razvoj. URL=»<http://www.euskladi.si/skladi/esrr/>«. 5.11.2008.
- Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko. Evropski socialni sklad. URL=»<http://www.euskladi.si/skladi/ess/>«. 5.11.2008.
- Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko. Kohezijski sklad. URL=<http://www.euskladi.si/skladi/ks/>«. 5.11.2008.
- Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko. Poročilo o črpanju strukturnih skladov in Kohezijskega sklada. URL=»<http://www.euskladi.si>«. 5.3.2009.
- Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko. Priloga 1 - Pregled finančnega izvajanja za programsko obdobje 2004—2006 in 2007—2013. URL=»http://www.euskladi.si/novice/download/118_Priloga%201-pregled%20financnega%20izvajanja%202004-2006%20in%202007-2013.doc«. 5.3.2009.
- Služba Vlade RS za lokalno in regionalno politiko. Primeri dobrih praks. Kohezijski sklad. Center za ravnanje z odpadki Puconci. Kohezijski E-kotiček. 2008, št.3, str. 2—3. URL=»http://www.euskladi.si/publikacije/ekoticek/download/E-koticek-st_3.pdf«.
- Strukurokop, 2007, št. 1. URL=»http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/Brina/strukurokop_01.pdf«.

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

BND	Bruto nacionalni dohodek
EBOR	Evropska banka za obnovo in razvoj
EIB	Evropska investicijska banka
EK	Evropska komisija
EKSRR	Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja
EKUJS	Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad
EPD	Enotni programski dokument RS za programsko obdobje 2004—2006
ESR	Evropski sklad za ribištvo
ESRR	Evropski sklad za regionalni razvoj
ESS	Evropski socialni sklad
EU	Evropska unija
EUR	evro
FIUR	Finančni inštrument za usmerjanje ribištva
IPA	Instrument za predpristopno pomoč
KS	Kohezijski sklad
LUZ d.d.	Ljubljanski urbanistični zavod
MF	Ministrstvo za finance Republike Slovenije
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije
OP	Operativni program
OPRR	Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov 2007—2013
PD	Programsko dopnilo RS za obdobje 2004—2006
RS	Republika Slovenija
SVLR	Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko
UNECE	Ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo
UNESCO	Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo
ZRCS	Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, geografski inštitut Antona Melika

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Študentka Metka Lomovšek izjavljam, da sem avtorica diplomskega dela, z naslovom Črpanje sredstev Evropske unije v Sloveniji: primer projekta R.A.V.E. Space, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Aleksandra Aristovnika. Dovoljujem objavo diplomskega dela na fakultetnih straneh.

Diplomsko delo je lektorirala prof. slov. in uni. dipl. ped. Romana Šarec Rojc.

V Ljubljani, maj 2009

Metka Lomovšek